

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE
SOCIONOMPROGRAMMET

Humor i ungdomsvård

En kvalitativ studie om humorns vardagliga
användning, fördelar och fällor

SQ4562 Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Scientific Work in social Work, 15 higher education credits
Kandidatnivå
Termin: VT 18
Författare: Emilie Abdulahad & Henry Ristevski
Handledare: Hanna Maria Wikström, Docent i socialt arbete

Antal ord: 19 170

Sammanfattning

Titel: *Humor i ungdomsvård, en kvalitativ studie om humorns vardagliga användning, fördelar och fällor.*

Författare: Emilie Abdulahad & Henry Ristevski

Har humor en specifik och relevant plats inom socialt behandlingsarbete? Detta är en fråga vi kommit att ställa oss utifrån att själva ha varit verksamma inom socialt arbete där vi båda upplevt olika sätt att använda humor, inte sällan som det sett ut, i kontaktskapande syfte till exempel. Men vi erfor också att humor diskuterades utifrån om det verkligen var lämpligt eller om det också kunde finnas problem med användning av humor. Syftet med studien är att undersöka vilka perspektiv på humor socialarbetare har inom ungdomsvård i västra Sverige, vad socialarbetare upplever vara positivt samt negativt med humor i relation till klienten. Studien innehåller följande frågeställningar: Hur ser socialarbetare på användandet av humor i sitt vardagliga arbete? Vad anser socialarbetare att humor har för eventuell potential och eventuella hinder i en relationskapandeprocess? Hur bedömer socialarbetare humoranvändning i kontakt med ungdomarna? I studien används kvalitativ metod med tematisk innehållsanalys av insamlad data. Datan samlades in via semistrukturerade intervjuer med åtta socialarbetare inom ungdomsvård. Vår studie visade att humor bör användas med fingertoppskänsla, med försiktighet och som verktyg i ungdomsvård. Studien har epistemologiskt, ett socialkonstruktivistiskt perspektiv då den interpersonella interaktionen är central.

Nyckelord: Förändring, humor i socialt arbete, makt, motivation, relation.

Abstract

Titel: *Humor in youth care, a qualitative study of the everyday use of humor, advantages and traps.*

Authors: Emelie Abdulahad & Henry Ristevski

Does humor have a specific or pertinent role in social work? That is a question we have come to ask ourselves from having been involved in social work, where we experienced different ways of using humor, not seldom as means for bolstering interpersonal relationships. But we also experienced that humor was the focal point of discussions based on whether it was really appropriate or if there were problems associated with the use of humor. The purpose of the study is to investigate what perspectives of humor social workers have in Swedish youth care. What social workers feel is positive and negative with the use of humor in relation to the client. The study contains the following questions: How do social workers view the use of humor in their everyday work? What potential or possible obstacles do social workers consider humor presents in a relationship-making process? Based on the above, is it possible to discern if social workers reproduce certain patterns onto young people? And, if so, how? Qualitative methodology approach has been used in the study with thematic content analysis of collected data. The data was collected via semi-structured interviews of eight social workers in youth care. Our study shows that humor should be used with sure instinct, with caution and as a tool in youth care. The study has a social constructivist perspective as the interpersonal interaction is central.

Keywords: Change, humor in social work, authority, motivation, relation.

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
1.1 Syfte och frågeställningar	9
1.2 Avgränsningar	9
1.3 Relevans för socialt arbete	10
2. Tidigare forskning	11
2.1 Humor i socialt arbete	11
2.1.1 Humor i fältarbete med ungdomar	12
2.1.2 Humor och kommunikation i socialt arbete	13
2.1.3 Humor och etik i socialt arbete	14
2.1.4 Motivation, relation och kommunikation	15
2.1.5 Förändringsarbete	16
2.1.6 Humor i arbetsgrupp	17
2.1.7 Humor på arbetsplatsen	18
2.1.8 Humor vid krisstöd	18
2.2 Humor i hemsjukvård	18
2.2.1 Humor som terapi i psykiatri	19
2.3 Samlad redogörelse över begreppet humor	19
2.4 Olika typer av humor	21
2.4.1 Galghumor	21
2.4.2 Svart humor	22
2.4.3 Skadeglädje	22
2.4.4 Retsamhet	22
3. Teoretiskt ramverk	23
3.1 Makt	23
3.1.1 Makt ur intersektionellt perspektiv	24
3.2 Humorteorier	25
3.2.1 Överlägsenhetsteorin	26

3.2.2 Oförenlighetsteorin	26
3.2.3 Lättnadsteorin	27
3.2.4 Humor i utvecklingsteorin	28
3.3 Antropologiska teorier om humor	28
3.4 Symbolisk interaktionism, Jag, I och Me	28
4. Metod och metodologiska överväganden	30
4.1 Val av metod	30
4.2 Pilotundersökning	31
4.3 Litteratursökning och källor	31
4.4 Urvalsprocess	31
4.5 Intervjuer och analysmetod	34
4.6 Validitet, reliabilitet och generalisering	35
4.7 Arbetsfördelning	37
4.8 Etiska överväganden	37
5. Resultat och analys	39
5.1 Socialarbetares perspektiv på humoranvändning	40
5.2 Humor mellan socialarbetare och ungdom	43
5.2.1 Relationsskapande och humor	45
5.2.2 Motivation och förändring	47
5.2.3 Humor vid kris	50
5.2.4 Empati	51
5.3 Humor socialarbetare emellan	52
6. Avslutande diskussion	55
6.1 Reflektion om forskningsprocessen	57
7. Referenslista	59
8. Bilagor	62
Bilaga 1: Intervjuguide	62
Bilaga 2: Informationsbrev	63
Bilaga 3: Samtyckesblankett	64

Förord

Vi vill tacka alla som deltagit i vårt arbete, för liten som stor insats. Allt har varit till stor nytta. Vi vill tacka våra familjer för de uppoffringar de gjort under tiden som texten har producerats och utrymmen ockuperats. Det har varit en spännande och lärorik resa med humoristiska inslag men också en hel del frustration och känslor av uppgivenhet. Vi vill rikta särskilt tack till de hjältar som dagligen gör verkliga uppoffringar i det sociala arbetet, för sina medmänniskor. Vi skulle önska att vi kunde nämna er vid namn, tyvärr sätter konfidentialiteten begränsningar på denna punkt. Ni vet vilka Ni är och då Ni önskat ta del av detta arbete vill vi bara säga Tack! Tack för att just Du gör ett bra jobb! Tack för Ditt engagemang! Tack för att vi fick ta del av Din värdefulla tid och Din viktiga kunskap. Utan Er hade vårt arbete inte varit möjligt att genomföra. Vi vill också rikta ett tack till de organisationer som möjliggjort kontakten med våra intervjupersoner. Vår handledare, Hanna Maria Wikström, har varit till outhärlig hjälp, initialt genom att lysa upp vägen till ett adekvat insteg i forskningsprocessen och därefter genom att gränssätta och modulera våra vidlyftiga planer till mer hanterbara nivåer. Hanna har varit ett essentiellt, tillgängligt och flexibelt bollplank. Stort Tack Hanna!

Slutligen vill vi rikta ett stort tack till varandra för ett fantastiskt samarbete med mycket humor, skratt och god fika.

Emilie & Henry

Göteborg 2018

1. Inledning

Har humor en specifik och relevant plats inom socialt behandlingsarbete? Detta är en fråga vi kommit att ställa oss utifrån att själva ha varit verksamma inom socialt arbete, där vi båda upplevt olika sätt att använda humor, inte sällan som det sett ut, i kontaktskapande syfte till exempel.

Vi erfor också att humor diskuterades utifrån om det verkligen var lämpligt, eller om det också kunde finnas problem med användning av humor. Våra tidigare erfarenheter avseende användande av humor i socialt arbete med ungdomar är det som fått oss att på ett mer systematiskt sätt vilja titta närmare på hur humor används i socialt arbete. Det vi tyckt oss se, var att vissa socialarbetare medvetet eller omedvetet föreföll välja att använda humor med ungdomar, medan andra verkade undvika humor i största möjliga mån. I andra organisationer som vi har varit verksamma i, tyckte vi oss se att socialarbetare använde humor i syfte att stärka relationen mellan dem och ungdomen, skojade med ungdomen och försökte skapa ett lättsamt klimat överlag. De erfarenheter vi har med oss ligger till grund för önskan att fördjupa oss inom området *användning av humor inom socialt arbete*. Något som förstärker detta intresse är att ämnet dessutom explicit varit omdiskuterat på våra tidigare arbetsplatser. Diskussionen har kretsat kring humorns användning och dess lämplighet. Socialarbetare inom ungdomsvården var inte eniga, vissa hävdade att humor inte ska användas i socialt arbete, utifrån att den kan användas som maktmedel och kan leda till att ungdomar riskerade att uppleva förtryck. Andra föredrog, som vi förstod det, att använda humor då den verkar vara till hjälp i en relationsskapande process mellan socialarbetare och ungdom.

Olsson, Backe och Sörensen (2003:10-11) skriver att humor är ett multidimensionellt begrepp, med komplexitet och kan därmed definieras olika beroende på vem den definieras av. Humor värderas varierande utifrån att den är unik för varje individ. En god humoranvändning kräver etiska och empatiska förutsättningar som gör att den som använder humor har en empatisk förmåga som hjälper hen att veta när, hur, till vem humorinslag är lämpliga att använda. Bertolino (2015:138-139) menar att humor ökar ungdomars engagemang, skapar bättre relation eller kontakt mellan vuxna och ungdomar och motiverar

ungdomar att göra positiva livsval. En viktig grund för socialarbetare är att kunna utgå från ett helhetsperspektiv för att kunna hjälpa den enskilde individen och öka dess välbefinnande (Akademikerförbundet SSR, 2015:23). För att detta ska vara möjligt krävs en god kommunikation så att socialarbetare ska kunna nå den enskilde individen och bygga en god relation. Tidigare forskning visar bland annat att mottagaren påverkas beroende på vem som använder humor och hur (Harrison 2002:15; Olsson et. al. 2003:10).

Då humor i ungdomsvård verkar vara självklart för vissa och tveksamt för andra socialarbetare, är det av intresse för oss att fördjupa oss i ämnet och undersöka hur socialarbetare som arbetar med ungdomar på ungdomshem ser på humor som verktyg i en relationsskapande process och förändringsprocess. Vi har en hypotes om att det finns en gräns när humorn övergår i respektlöshet, när den är ovälkommen eller till och med motverkar sitt syfte. Med dessa tankar och erfarenheter tar vi oss an vårt område. Vår erfarenhet är att humor inte anses passa i socialt arbete av vissa socialarbetare då man behöver vara seriös och allvarsam. Andra använder humor som vi uppfattade det, i stor omfattning och som ett verktyg i det vardagliga arbetet. Utifrån humorbegreppets komplexitet samt den polarisering som vi tycker oss ha uppfattat bland anställda inom ungdomsvård, väcktes vår nyfikenhet att undersöka socialarbetarnas paradoxala tankesätt och perspektiv. Utifrån att vi inte har kunnat hitta tidigare forskning som har ett direkt fokus på vårt syfte humor i ungdomsvård, fann vi det extra relevant att se om vi kunde bidra till att fylla den kunskapsluckan. Det vi önskar undersöka är, vad det är som avgör om socialarbetaren använder humor eller inte i interaktion med ungdomar? Kan humor ha en påverkan för att hjälpa ungdomar uppnå förändring? Reducerar eller förstärker humorn maktobalansen? Vår egen förförståelse omfattar bland annat mångårigt arbete inom öppen och sluten ungdomsvård, psykiatri samt inom skolväsendet. Vi har funnit att humor används i vardagen och vi anser det vara ett viktigt och funktionellt verktyg. Humor har dock hamnat i bakgrunden jämfört med exempelvis empati, etik och moral. Empati har exempelvis diskuterats mycket på de arbetsplatser vi arbetat på i motsats till humor som sällan berörs. Genom att redogöra för vår egen förförståelse önskar vi så långt det är möjligt åsidosätta den, och sedan genom intervjuer och på ett mer systematiskt sätt utforska vad socialarbetare själva anser om humor i ungdomsvård.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med vår studie är att undersöka vilka perspektiv på humor socialarbetare har inom ungdomsvård i Västra Sverige. Vad socialarbetare upplever vara positivt samt negativt med humor i relation till klienten. Vi vill få djupare förståelse för hur socialarbetare resonerar kring användandet av humor.

- Hur ser socialarbetare på användandet av humor i sitt vardagliga arbete?
- Vad anser socialarbetare att humor har för eventuell potential och eventuella hinder i en relationskapandeprocess?
- Hur bedömer socialarbetare humoranvändning i kontakt med ungdomarna?

1.2 Avgränsningar

Vi har valt att avgränsa studien till att undersöka socialarbetares perspektiv på humor i socialt arbete. Det hade varit önskvärt att undersöka ungdomarnas upplevelse när socialarbetare använder humor i det dagliga arbetet samt få insikt i deras perspektiv på humor och även hur de upplever socialarbetarnas reaktioner när de själva skojar tillbaka till exempel.

Ungdomarnas perspektiv är väldigt intressant då de är i underläge jämfört med socialarbetare, som av naturliga skäl besitter mer makt och har större möjlighet att styra samtal, samspel och vardag. Detta hade dock sammantaget inneburit betydligt större undersökning, samt eventuellt problem med samtycke och etik i relation till unga personer som vistas på institution eller är föremål för pågående insats¹. Att intervjua socialarbetare i ungdomsvård vilken motsvarar vår tänkta målgrupp gav dock en ensidig vinkling i studien. För att få en helhetsbild hade en studie omfattande socialarbetare och ungdomar, i kombination med forskning på organisatorisk nivå varit önskvärd. Det skulle dock medföra en högre ambitionsnivå än vad ramen för denna studie tillåter. Det låga antalet intervjupersoner, som ju är det vanliga i en kvalitativ uppsats på kandidatnivå minskar överförbarhet, som till del, men inte helt kompenseras av att det är tre olika ungdomsboenden geografiskt belägna på olika platser.

För att få djupare förståelse för fenomenet valde vi att begränsa oss till att undersöka enbart

---

¹ Studiehandedning Vetenskapligt självständigt arbete 2015:5, Göteborgs Universitet, Institutionen för socialt arbete.

socialarbetarnas perspektiv i deras arbete, med ungdomarna men även till del hur humorn används i arbetsgruppen. Valet att inte inkludera ungdomarna i studien har inneburit en begränsning och avsaknad av ett helhetsperspektiv. Det är trots allt de unga som *drabbas* av eventuell humoranvändning, vare sig den är positiv, manipulativ eller rent negativ. Vi kommer i vår analys att använda oss av benämningarna socialarbetare, intervjuperson och ungdom, trots att tidigare forskning och litteratur använder andra benämningar. Utifrån uppsatsens omfång har vi avgränsat undersökningen till tre organisationer, vilka bedriver öppen respektive sluten ungdomsvård, dock kommer vi inte att jämföra verksamheterna. De undersökta institutionerna är avsedda för ungdomar i åldrarna från 15 till 21 år.

1.3 Relevans för socialt arbete

Akademikerförbundet SSR (2015: 23) skriver i sin etiska kod för socialarbetare att kvalificerat socialt arbete kräver att socialarbetare har en kompetens med ett flertal egenskaper. Vissa egenskaper har etisk karaktär där den personliga mognaden är av stor vikt. Akademikerförbundets referensgrupp från 2015 års utgåva nämner exempel på flertal etiska egenskaper för socialarbetare där humor är en av dessa egenskaper (ibid.). Det framkommer inte i detalj hur dessa egenskaper ska användas. De kopplas dock till socialarbetarens förmåga att ha ett helhetsperspektiv och att på ett nyanserat sätt väga olika argument mot varandra där ett bra bemötande är en viktig grund. Socialarbetarens kvalificerade arbete förutsätter en kompetens med flertal egenskaper, bland annat anses användningen av humor vara en viktig etisk egenskap. Att humor anses vara en viktig etisk egenskap i det vardagliga arbetet, reducerar inte komplexiteten i användandet. Humor kan hjälpa eller stjälpa, den kan inkludera eller exkludera, Harrison (2002:14-15) menar till exempel att "humor kan vara aggressiv eller medkännande". Som nämnts ovan får användandet av humor sin betydelse i ljuset av vem som använder den och i vilken situation. Därför anser vi att vår studie är ytterst relevant för socialt arbete eftersom vi vill undersöka socialarbetares perspektiv på humor samt få en klarare bild av humorns potential och hinder i socialt arbete med ungdomar.

2. Tidigare forskning

Ämnet humor har länge diskuterats inom olika discipliner exempelvis inom biologi, samhälls- och beteendevetenskap samt inom psykologi. Vid genomgång av den tidigare forskningen om humor fann vi en del inom hälso- och sjukvården, samt inom psykiatri, där inriktningen är mer fokuserad på humorns positiva somatiska hälsoeffekter och som ett verktyg i gruppterapi. Vi antar att dessa studier kan vara relevanta utifrån att de utgår från människobehandlande organisationer där de i likhet med socialt arbete berör mellanmänniska relationer.

Vi har hittat ett fåtal studier och forskning om humor inom socialt arbete, dock inget om humor i ungdomsvård. Följaktligen utgår vi från studier och handlingar som bland annat lyfter fram humor i socialt arbete, relation mellan klient och socialarbetare samt olika aspekter av humor och dess effekter i olika miljöer.

Under denna rubrik diskuterar vi olika författares bidrag kring humorns förekomst i socialt arbete, i hemsjukvård och i psykiatri. Vi redogör specifikt för definitioner av humor och vi diskuterar humor i relation till empati, etik, motivation, kommunikation, relation och förändring.

Nedan presenterar vi tidigare forskning i form av studier och avhandlingar som berör relevanta aspekter inom området humor och socialt arbete, samt för vårt syfte. De arbeten som vi har funnit mest relevanta var Jordan (2015) samt Olsson, Backe och Sörensen (2003).

2.1 Humor i socialt arbete

I sin doktorsavhandling skriver Stephen Jordan *That joke isn't funny anymore... An exploration of humour, jokes and their relationship to social work* (2015:20) att humor i allmän mening anses vara av central betydelse i det sociala livet. Jordan (2015) har genomfört en kvalitativ studie, utgått från ett psykoanalytiskt perspektiv och tematiserat sina semistrukturerade intervjuer genom tematisk innehållsanalys. Hans fokus är socialt arbete och humor generellt. Han rekommenderar i vid mening att humor ska användas i det sociala arbetet. Jordan finner att åsikterna om användning av humor inom socialt arbete går isär.

Vissa menar att humorn huvudsakligen består av förlöjligande, medan andra menar att humorn bidrar med en gynnsam uppgift och möjliggör ett förenande av det som annars kan anses vara oförenligt, då humor bemöter mänsklig svaghet och existentiella svårigheter med välvilja. Det finns alltså aspekter av konstant motsatsförhållande, spänning, en polaritet mellan råhet och välvilja i humorns användning och i dess natur. Humor anses också vara en mekanism genom vilken individen formar sin unika identitet. Humor kan användas som ett positivt sätt att hantera stress, men också som en ursäkt för oacceptabelt beteende (ibid.). Det finns en egenskap i själva humorns natur som gör den svårare att analysera än andra sociala fenomen eftersom humorn är så egendomlig, egenartad och individuell till sin natur. Individer som kommunicerar med humor har ofta mer än en bakomliggande mening bakom sina humoristiska uttryck.

2.1.1 Humor i fältarbete med ungdomar

Bertolino utgår från sitt arbete i Storbritannien, där arbetet utförs företrädesvis på fältet och på annorlunda sätt jämfört med vad vi avser med ungdomsvård på institution. Bertolino (2015:138-139) menar i sin bok, *The residential Youth Care Worker in Action* att humor kan minska intensiteten i krissituationer. Humor kan också förvärpa situationen om humorn uppfattas som hånande och falsk. Om humor används på ett effektivt sätt kan den skapa förutsättningar för att öka ungdomars engagemang, skapa bättre kontakt mellan ungdomar och vuxna samt skapa känslor av välmående, lugn och öka ungdomarnas vilja att göra positiva livsval (ibid.). Lämplig och ändamålsenlig humor kan användas för att skifta fokus från en konflikt och kan förändra negativa känslotillstånd, exempelvis har ungdomar svårt att vara arga och skratta samtidigt. Ungdomar som är i riskzon att skada sig själva kan, genom humor, triggas till positiva känslotillstånd och därmed lättare komma ur negativa tankemönster (ibid.). Det är viktigt att humor inte används som ett sätt att minimera och undertrycka känslor eller på ett sätt som kan ses som hånfullt. Det är viktigt att socialarbetare pratar med varandra och formar strategier för att motverka hotfulla situationer (ibid.). Då det inte finns universella lösningar som fungerar på alla ungdomar är det av vikt att socialarbetare delar med sig av sina erfarenheter och tankar och får igång ett kreativt förhållningssätt. En stor del av socialarbetarnas lärprocess sker i gränlandet mellan förberedelse och reflektion (Bertolino,

2015:138-139).

2.1.2 Humor och kommunikation i socialt arbete

Relation är avhängigt kommunikation och humoranvändningen är avhängig relation, ju bättre relation desto högre grad av humor kan användas. Eide & Eide (2006), redogör och försöker fastställa gränser för humorns användning i kommunikation och interaktion mellan individer i en arbetsgrupp eller mellan socialarbetare och klient.

Eide & Eide (2006:235) menar att människan är en social, rationell och en andlig varelse. Det som inte lika ofta nämns är att människan också är ett humoristiskt och skrattlystet väsen. Denna egenskap hamnar ofta i skymundan, i bakgrunden, och kanske skulle förtjäna en mer framträdande plats. Humor och skratt är viktiga kommunikationstekniker i förhållandet mellan arbetskamrater, behandlare samt mellan klient och behandlare. Att använda humor inom socialt arbete kan vara ett sätt att hantera något som är känslomässigt svårt. Humor beskrivs ibland som försvars- flyktmekanism eller som copingstrategi för att hantera stressfyllda situationer (ibid.). Överensstämmelsen mellan socialarbetare är att humor bidrar till att skapa lite avstånd från situationer av stark psykisk press (Eide & Eide, 2006:236). I det sociala arbetet är humor en viktig resurs, men inte alla former passar i socialt arbete, vitsar, flams och skämt är inte alltid på sin plats. För socialarbetare som ofta exponeras för stora emotionella spänningar kan svart humor bli ett sätt att avreagera sig och därmed lätta på spänningar (ibid.). Socialarbetare utsätts ofta för emotionella spänningar och kriser, särskilt de som arbetar med barn. För att skydda sig mot dessa känslor och upplevelser undertrycker socialarbetaren ofta egna känslor och reaktioner, socialarbetaren försöker hålla en viss distans. Detta är för socialarbetaren en nödvändighet för att kunna fungera adekvat (ibid.). Undertryckandet av egna känslor skapar en inre press och ett behov av att få utlopp för tankar och känslor. Ju längre känslorna undertrycks desto större blir det inre trycket och behovet att få utlopp för dessa känslor (Eide & Eide, 2006:237). Detsamma gäller i klientnära arbete, för att hindra att det inre trycket får utlopp i form av försvarsreaktioner eller annan form av negativt utlopp kan skämt och galghumor bidra till att lätta på trycket (ibid.). Skämten kan vara morbida och groteska och ändå bidra till att släppa ut det svåra och göra det tillgängligt för bearbetning. Vid påfrestningar tenderar vi att fokusera på det som är svårt, problem och

lidanden (ibid.). Humor kan i dessa fall bidra till en öppenhet mot andra, skapa bättre kontakt och öppna upp för samtal om det som är svårt (Eide & Eide, 2006:238). Det är viktigt att uppmärksamma hur skratt och humor används, exempelvis att sitta inlåst i ett personalrum och skratta är inte till nytta för klienten, tvärtom kan situationen av klienten tolkas som att denne är föremål för skrattet (ibid.). Humor kan användas på ett negativt sätt, skämt och retsamma kommentarer kan ofta ha ett dolt negativt, nedvärderande budskap och kan ske på bekostnad av en speciell grupp i samhället (ibid.). Humor inom socialtjänsten bör följaktligen användas för att lindra lidanden och locka till skratt, men inte på andras bekostnad (Eide & Eide, 2006:238). *Sarkasm*, spydiga och hånfulla kommentarer kan upplevas som lustiga men har ett aggressivt innehåll som gör dem direkt olämpliga i kommunikation med klienter. *Ironi* har, trots att det är bättre dolt, ett liknande kritiskt och aggressivt element, mild ironi kan användas under vissa förutsättningar. Det är viktigt att klienten har ett sinne och förmåga att uppfatta ironi (ibid.). Humorn ska vara vänligt sinnad, ska fylla en funktion för klienten och inte som ett sätt för socialarbetaren att göra sig av med egna inre spänningar. Humor är personligt, individbaserat och avhängigt vilken relation socialarbetaren har med klienten, ju bättre relation desto mer kan gränserna tänjas för vad som är acceptabelt (Eide & Eide, 2006:239).

2.1.3 Humor och etik i socialt arbete

Blennerger (2013:86-87) menar, att i både chefers och socialarbetares etiska kod är humor en viktig egenskap som kommer till uttryck i bemötandet. Humorns avslappning, lätthet och distans behövs i alla verksamheter då den ger en ljus tonart i bemötandet. Humorn blir dock kontraproduktiv när vi har den som bestämd ambition. Humorn måste förbli spontan och situationsbunden. Humor kan inte ses som enskild etisk egenskap men kan ses som nödvändig för utvecklandet av andra etiska egenskaper (ibid.). Egenskaper som tolerans, generositet och försonlighet är svåra att tänka sig utan humorn som ingrediens. Humor är ett sätt att ge uttryck för komiska dimensioner i många livssituationer och behövs för att bringa ljusa strimmor av hopp och försoning, även för personer i svåra livssituationer (ibid.). I outhärdliga situationer, där människan söker avlastning och distans, eller som mental bearbetning av sjukdom, olyckor, åldrande och död fungerar den svarta humorn som en ventil (ibid.). Typen av humor som är viktig i en professionell roll är ljus i tonläget nära besläktat med livsglädje och glädje

att möta andra i sitt arbete och i bemötandet (Blennberger, 2013:86-87).

2.1.4 Motivation, relation och kommunikation

I socialt arbete krävs engagemang, en positiv känsla för klienten från socialarbetaren, precis som i motivationsarbetet krävs också en balans för att socialarbetaren inte ska bli utbränd (Revstedt, 2009:10). Omotiverade klienter ger ofta negativa återkopplingar till socialarbetaren. Tar socialarbetarens positiva känsla för klienten slut kan klienten inte längre påverkas i en positiv riktning. Socialarbetaren lider också skada på ett personligt plan, förlorar psykisk energi och riskerar fysiska stressjukdomar (ibid.). För att en behandlingsrelation ska kunna skapas behöver det finnas en känslomässig relation mellan socialarbetaren och klienten. När väl en behandlingsrelation, en bro, har skapats är stora delar av behandlingen avklarad (Revstedt, 2009:91). Socialarbetaren måste möta klienten som en person, en medmänniska utan att gömma sig bakom en yrkesroll eller vara en expert. Socialarbetarens tekniker måste stämma överens med egna grundläggande värderingar och relationen måste vara jämställd mellan dem (Revstedt, 2009:94). Klientens och socialarbetarens behandlingsrelation är inte och kommer aldrig att bli till fullo jämställd, klienten är alltid i beroendeställning. Samtidigt som klienten har behov av närhet och gemenskap har klienten även dålig självkänsla och mycket andra negativa upplevelser med sig i bagaget (Revstedt, 2009:124). För att bibehålla en behandlingsrelation måste socialarbetaren sätta gränser för behandlingsrelationen och inte utnyttja klienten för sina egna, känslomässiga behov. Om socialarbetaren går över gränsen och utnyttjar behandlingsrelationen för sina egna behov kommer tilliten i behandlingsrelationen att lida skada (Revstedt, 2009:125).

Inom den humanistiska psykologin finns fyra grundförutsättningar för en lyckad terapeutisk relation, obegränsad respekt, värme och genuinitet samt den viktigaste komponenten, empati (Eide & Eide, 2006:107). I teoretiska och kliniska studier har det bekräftats att socialarbetarens förmåga att skapa relation till klienten är av avgörande betydelse för behandlingsarbetet att relation förutsätter kommunikation och förmåga att leva sig in i klientens liv (Eide & Eide, 2006:108). I relationer mellan två individer varav den ene behöver stöd och hjälp, behöver socialarbetaren även ta hänsyn till anknytningsbeteende, hur klientens anknytningsbeteende ser ut (Eide & Eide, 2006:111). Det är viktigt att socialarbetaren kan ge

stöd och hjälp i bearbetandet av svåra, smärtsamma minnen (Eide & Eide, 2006:116).

Kommunikationsprocessen omfattar både ett budskap och en relation mellan mottagare och sändare samt att språket har stor betydelse. En god pedagogik innehåller humor. Mottagarens ansiktsuttryck visar ofta förståelsen för humorkommunikation, antingen genom att individen uppskattar skämtet, kommenterar eller tiger för att den inte förstått. I språket förmedlas fördomar och där är det viktigt att veta var gränsen går för vad som är tillåtet respektive förbjudet att skämta om (Olsson et.al. 2003: 63-65).

2.1.5 Förändringsarbete

Jacobsson, Thelander och Wästerfors (2013:55-56) utgår från att i stor utsträckning syftar socialt arbete till att möjliggöra någon form av förändring hos klienten. Beteendeförändringar hos individen är av större vikt än strukturella förändringar. Socialarbetaren har en uppfattning om vad som bör förändras och hur den förändring ska ske för att uppnå ett bättre resultat. Även om socialarbetare har tolkningsföreträde bör klienten tidigt inkluderas i förändringsprocessen, alltså klienten själv ska dela socialarbetarens uppfattning om vad som är den lämpliga förändringen som klienten kan gynnas av. Samtal mellan professionell och klient är mer än att ställa frågor och ta emot svar det är en strävan att få en gemensam förståelse. I den professionellas arbetsuppgifter finns två viktiga inslag och dessa är övertalning samt övertygande. I motivationsarbete kan övertalningen ses som ett led, ett sätt att framkalla beteende eller organisatoriska beslut. Jacobsson et.al. (2013:56-58) menar att i intervjusamtal mellan socialarbetare och klient finns en subtil övertalning inbäddad. Övertalning sker exempelvis när socialarbetare ställer övertygande eller uppmuntrande frågor och därigenom ger klienten vägledande kommentarer mot vad som betraktas som bra eller mindre bra. Det negativa med subtila övertalningsstrategier är att även om socialarbetaren lyckas med ett bra samtal med klienten innebär inte detta, en sann förändring av klientens åsikt. Det bästa är om individen själv kommer till insikt och åstadkommer en förändring, utan att individen bli pådyvlad de *rätta* åsikterna. Därför uppstår svårigheterna med samtalskonsten som kräver en mjuk påverkning samt neutral övertygande. Vidare skriver Jacobsson et.al. (2013:58-61) att skratt är en interaktionsform som kan uppstå i informella möten. Ur sociologisk perspektiv konstaterar författarna tre olika betydelser av skratt. Det

första handlar om ett försök att minska distansen mellan socialarbetare och klient, skrattets funktion ska vara som en inbjudan. Det andra kan ses som svar på klivna, obehagliga samt mödosamma situationer där skrattets funktion blir ett försök att lätta upp den spända stämningen. För det tredje, skrattet kan vara ett svar på organisatoriska motstridigheter. Skrott och humor är sammanfattningsvis ett redskap vars syfte och effekt är situationsbunden i interaktionen med såväl kollegor som klienter.

2.1.6 Humor i arbetsgrupp

Socialarbetaren befinner sig aldrig i ett vakuum och ingår alltid i någon mening i en organisation och arbetsgrupp. En arbetsgrupp kan antingen vara ett flexibelt, kraftigt verktyg eller, om de används felaktigt eller ignoreras, bli destruktiva krafter (Axelson & Thylefors, 2005:35). Mesmer-Magnus & Glew skriver i artikeln *A meta-analysis of positive humor in the workplace* (2012:169) att användningen av humor inte minskar stressiga situationer, men ger situationen en balans eller stabiliserande effekt. Förutom effekterna på medarbetarnas personliga resultat har humor associerats med positiva arbetsrelaterade resultat på arbetsgruppen.

En välfungerande arbetsgrupp betecknas som en mogen grupp och den kännetecknas i sin tur av humor (Axelson & Thylefors 2005:192). I ett förändringsperspektiv, då andra medel uttömts kan humoristisk konfrontation användas som verktyg för att åstadkomma förändring (ibid.). Humor kan vara start till gemenskap och samhörighet mellan människor samt att den kan användas som verktyg för att bryta vi-dem-tänkande (Olsson et.al.2003:151). God humorkvalitet kan ge positiva effekter både bland de anställda samt på arbetsklimat. Används humor på ett bekräftande sätt, blir den en viktig tillgång i kreativa sammanhang. Diskussioner med inslag av humor medför ofta att diskussionerna blir öppnare till sin natur vilket minskar risken för konflikter. Blir någon i en arbetsgrupp utsatt för kränkning blir det svårt för den utsatte att försvara sig, många kränkningar sker i humorns och ärlighetens namn (Olsson et.al.2003:165).

2.1.7 Humor på arbetsplatsen

Liu och Deneen (2012) menar i sin fallstudie "*Humor in the workplace: A regulating and coping mechanism in socialization*" att yrkesverksamma som byter arbetsplats står inför utmaningen att socialisera sig in i en ny arbetsgrupp, en viktig faktor i denna socialiseringsprocess är humor. Vinjetterna i fallstudien baseras på 30 interaktioner sprungna ur 24 timmars ljudinspelat material på tre olika arbetsplatser under en tidsperiod på fem månader. Författarna genomförde även intervjuer med med tre av huvud deltagare i studien. Totalt genomfördes elva intervjuer under en 10 veckors data insamlingsperiod. Författarna menar att resultaten tyder på att humor kan vara en indikator och ge nykomlingen en fingervisning om vad som är lämpligt eller olämpligt beteende på den nya arbetsplatsen. Humor kan användas, av integrerade medlemmar av arbetsgruppen, som verktyg att forma nykomlingar i det normativa sättet att göra saker. Författarna menar att humor kan användas som en reglerings och coping mekanism i arbetsplatsens och arbetsgruppens socialiseringsprocess. Författarna fann att humor sällan uppträder i formella sammanhang som exempelvis formella möten, när man diskuterar vinst, förlust, produkter eller andra penga relaterade ämnesområden. En av respondenterna som var ny på arbetsplatsen initierade inte humoristisk interaktion men distanserade sig inte heller från humoristiska inslag på arbetsplatsen, graden av interaktion avgjordes av den relation som respondenten hade med personen som skämtade, grad av relation med den som var föremål för skämtet och hur väl respondenten språkmässigt förstod innehållet i skämtet. Författarna menar att det mellanmänniska förmedlandet av information i vissa lägen kan vara känsligt på ett personligt plan och informationen kan i vissa fall vara svårtillgänglig utan humor.

Forskningsöversikt av positiv humor på arbetsplatsen

Mesmer-Magnus & Glew (2012) har gjort en forskningsöversikt på olika humor litteratur "A meta-analysis of positive humor in the workplace", där syftet är att gripa sig an de två huvudbrister som råder i humors litteraturen. För det första, svårigheten med att operationalisera humor och föreslå ett anpassat koncept som kan användas för att kunna tolka den heterogena forskningsströmmen samt att fånga humors mångsidiga dimensioner. Där forskare har försökt under hundra år avskilja en definition för humor och vad det innebär att säga att en individ har humor. För det andra för att undersöka potentialen av att positiv humor

är förknippad med arbetsrelaterade resultat, arbetstagares hälsa, ledarskapseffektivitet och att den kan lindra stressens skadliga effekter på anställda vid utmattningssyndrom.

Med hjälp av metaanalysen konstaterar Mesmer-Magnus & Glew (2012) att humor har en potentiell roll i organisationer och påverkar medarbetarnas effektivitet och prestationsförmåga. Humor är förknippad med medarbetarnas hälsa då den kan minska utmattningssyndrom, depression, ångest, frustration och tristess och därmed mildra de skadliga effekterna av stress på arbetstagarna, vilket leder till bättre hälsa. Empirisk forskning tyder på att skratt har positiv påverkan på hjärtats funktioner och positiv humor leder till positiva känslor som kan ha immunförstärkande effekter mot sjukdomar.

Studier har rapporterat positiva samband mellan humor och kreativitet på arbetsplatsen. Humor kan hjälpa arbetstagare att hantera svåra situationer, släppa spänningar, återfinna perspektiv på sina jobb samt bidra till bättre humör och starkare gruppsammanhållning vilket är en viktig faktor. För nöjda anställda har lättare att använda humor mellan varandra. Vidare visar forskning att individer med känsla för humor är socialt kompetenta och har interpersonellt anpassningsbara egenskaper som gör att det blir enklare för dem att få ett brett socialt nätverk.

Många studier har bekräftat ett betydande samband mellan humor och lagkreativitet samt att humor kan främja lagsamhållning. Humor kan fungera som ett socialt smörjmedel mellan gruppmedlemmar och hjälper till att bygga upp ömsesidig förståelse. Humor kan kamouflera det obehagliga i ett meddelande och minskar irritation i interaktioner. Humor kan användas för att kommunicera information eller för att framföra ett meddelande på ett mer positivt sätt. Vad gäller handledarens användning av humor kan detta bidra till förbättrad prestationsförmåga hos arbetstagarna, minska arbetsavbrott samt förbättra handledarens och arbetsgruppens sammanhållning.

Mesmer-Magnus & Glew (2012) skriver att olika studier tyder på att humor är ett personlighetsdrag som möjliggör för individen att använda humor som en coping mekanism. Slutligen menar Mesmer-Magnus & Glew (2012) att användning av humor inte förhindrar stressiga situationer, men bidrar med en stabiliserande effekt av situationen. Vidare om humor används på arbetsplatsen bör detta ske med försiktighet, eftersom fel användning kan leda till

rättsliga problem, till exempel vid användning av nedsättande eller sexistisk humor (Mesmer-Magnus & Glew 2012: 155–169).

2.1.8 Humor vid krisstöd

I Socialstyrelsens artikel *Krisstöd vid allvarlig händelse*, avsnittet, *olika metoder för stresshantering* (2008:34), står det skrivet att personer som råkat ut för svåra händelser och som är i någon typ av kris gynnas av att fokusera på positiva känslor, humor, glädje och tillfredsställelse samt öka aktiviteter som genererar sådana positiva känslor.

2.2 Humor i hemsjukvård

Bengtsson och Larsson (2016) har i sin magisteruppsats studerat *Distriktssköterskors erfarenhet av att använda humor i hemsjukvård*². Syftet med studien var att beskriva distriktssköterskors erfarenheter av användande av humor i hemsjukvård. Genom en kvalitativ undersökning intervjuades sex distriktssköterskor och datamaterialet analyserades. Studien visade att även om tidigare forskning inom området hävdar att det är oprofessionellt att använda humor i vården, fann distriktssköterskor att humor i mötet med patienten skapade en god relation, underlättade stämningen för både distriktssköterskor, patienter och anhöriga (Bengtsson & Larsson 2016:9). De uteslöt inte att humor kan misstolkas och kan upplevas kränkande, men distriktssköterskorna litade på deras professionalitet och menade att det positiva överväger. Humoranvändning är avhängig personligheten, detta gäller både sändare och mottagare (Bengtsson & Larsson 2016:10-11).

2.2.1 Humor som terapi i psykiatrin

Mindens artikel ger en fingervisning om hur humorns negativa potential kan motverkas och hur man kan gå tillväga i gruppterapisituationer. Minden beskriver i sin artikel (2003:1) att det finns mycket empiriskt och teoretiskt stöd för att humor är positivt. Humor och skratt kan lindra smärta, förbättra immunförsvaret, bidra till bättre fysiskt/psykiskt mående, dämpa stress och minska interpersonella avstånd samt skapa ett gemensamt språk. Detta i sin tur medför att relationen underlättas, den psykoterapeutiska processen förstärks och kommunikationen främjas. Minden menar också att humorn hjälper socialarbetaren att klara kraven i arbetet.

---

² Uppsatsen är relevant på grund av att det inte finns många studier med direkt relevans för vårt syfte.

Minden beskriver ett projekt då en humorgrupp formades på en psykiatrisk avdelning och för att gruppen skulle fungera formades också regler och riktlinjer avseende respekt deltagare emellan. Varje humoristisk sammankomst följdes av en diskussion för att motverka humorns splittrande och destruktiva potential. Efter varje session genomfördes även en återkoppling där samtliga deltagare kritisk granskade och diskuterade grupprocesser samt föreslog förbättringar (Minden, 2003:1).

2.3 Samlad redogörelse över begreppet humor

Vi redogör nedan för de olika försök att fånga begreppet humor och försök till definition som vi sammantaget funnit i den tidigare forskning vi använt oss av. Delar har vi redan varit inne på och diskuterat ovan, andra saker klargörs i mer direkt form och med det uttalade syftet att visa på olika definitioner av humor.

Olsson, Backe och Sörensen (2003:34,10) skriver i boken *Humorologi* att definitioner av humor är tvetydiga eftersom humor är ett komplext fenomen. Den är både kontroversiell, motstridig samt kommunikation- och relationsskapande. Stephen Jordan (2015:19- 20) hävdar att det finns hundratals olika teorier om humor. Humor kan inte fångas och förklaras av en enskild teori eller definition. Det är betydligt enklare att definiera humor i vardaglig bemärkelse skriver Olsson et.al. (2003:31- 33) än att definiera den vetenskapligt. Det terminologiska kaoset uppstår på grund av svårigheten att täcka humorns egenskaper och de möjliga funktionerna med humor. Vidare är det möjligt att tala om humor i subjektiv respektive objektiv mening. En subjektiv definition av humor innebär att det *humoristiska* inslaget bör bestämmas utifrån vem som hör och berörs av skämtet och inte utifrån den som framför skämtet. Det viktiga i denna definition är att humorn ligger i *betraktarens öga*, endast humorsinnet kan uppfatta det som är humoristiskt. Humorforskare menar i sina försök att definiera humor i objektiv bemärkelse, att en tredje person inte nödvändigtvis finner allting eller vad som helst humoristiskt, men att majoriteten inom samma kultur finner samma saker humoristiska (ibid.).

Olsson et.al. (2003:33) beskriver att humor definieras olika i de olika akademiska disciplinerna, det finns inte någon allmänt accepterad definition. Exempelvis definieras humor inom psykologin på följande sätt "allt som är aktuellt eller potentiellt roligt samt den process

genom vilken detta sker”. En annan definition av humor utgår från vad en viss social grupp anser vara humor och påverkas således av den kulturella kontexten, de sociala normerna och värderingarna som individen befinner sig i. Dessa avgör villkoren för vad som betraktas som passande eller opassande att skoja om. Ur biologisk synpunkt är humor ett verktyg som används som positiv social kontroll i en grupp. Det är ett vänligt system som används för att tillrättavisa barn och vänner, det är ett sätt att distansera sig från förolämpningar och hotande prestigeförluster. Olsson et.al (2003:34) menar att olika discipliner inom bland annat samhälls- och beteendevetenskaperna menar att humor är unik för varje individ, både en emotionell samt en kognitiv process. Sammantaget har forskare under senaste århundradet studerat humor som en direkt aktivitet utvecklad från barndom till vuxen ålder. Baserat på forskningsutvecklingen av den kognitiva fasens utveckling har humor börjat identifieras som en copingmekanism och ett verktyg som kan förebygga fysisk och psykisk ohälsa (ibid).

Den allmänna betydelsen av begreppet humor som förekommer i ordböcker är enligt Olsson et. al. (2003:32) ”varje budskap förmedlat i handling, tal, skrift, bilder eller musik avsedda att producera ett leende eller skratt”. I Svensk ordbok (2009) framställs humor som en förmåga att skämta och uppskatta skämt som inte är av alltför enkel natur, med en djupare innebörd ifråga om livshållning. Humor kan även ses som en förmåga att se med distans och ett milt leende på tillvarons brister. I Nationalencyklopedin beskrivs begreppet humor som en karaktärsegenskap hos individen, att en har sinne för det roliga samt en kapacitet att identifiera och med visst nöje acceptera tillvarons ofullkomligheter. Humor som genre är en konstprodukt i olika former, i tal, bild, skrift och ton där huvudsyftet är att locka konsumenten till leende eller skratt.

2.4 Olika typer av humor

Nedan presenterar vi några former av humor som vardagligen används. Det är inte på något sätt en heltäckande redogörelse men ger en fingervisning om olika typer av humor som finns. Vissa former kan användas med försiktighet och några rekommenderas inte alls.

2.4.1 Galghumor

Harrison (2002:16) som analyserat dagspress från 1900-talets början drar bland annat

slutsatsen att galghumor kan fungera både medkännande och aggressivt, utifrån att den används som verktyg mot livets meningslöshet och genom att skratta åt det hotfulla behåller människan sitt förnuft. Jordan (2015:18) skriver att galghumor anses vara en typ av humor som anspelar på ens eget eller andra människors lidande ofta i ljuset av mycket allvarliga och obehagliga omständigheter. Galghumor används oftast av människor som tillsammans upplevt elände, motgång, tragedi eller olycka (ibid). Ett exempel på galghumor som beskrivs av Harrison (2002:16) är ett makabert citat som yttrades under den tid digerdöden härjade i Florens under 1300-talet. De fattiga som dog föstes då ihop i gropar och likhögen täcktes med ett jordlager. Natten därpå var det dags att gräva ner de andra som dog, då kastades de ovanpå de som begravdes först och deras lik täcktes med ett nytt jordlager, och så vidare. En krönikör i staden som fått nog av eländet gjorde då en komiskt jämförelse: enligt Harrison (Ibid) lyder citat "Det är precis som när man gör lasagne med lager av pasta och ost!" Detta för att behålla sitt förnuft i katastrofen som omgav stadens invånare (Harrison, 2002:16). Galghumor är enligt Nationalencyklopedin en bisarr och ironisk form av humor, ofta som reaktion på misslyckande, fara eller liknande Olsson et.al (2003:169-170) anser att galghumor hör till arbetsplatser där personalen betungas med negativa stressmoment och för att orka med arbetet användes galghumor som skydd.

2.4.2 Svart humor

Från franskan har vi termen *humour noir* som myntades av André Breton och beskriver en stilart av humor som har sin upprinnelse i cynism och skepticism. Denna typ av humor är ofta en satir på ämnet döden (Jordan, 2015:19). Meningen med svart humor är att bagatellisera allvarliga och ofta tabubelagda ämnen och områden. Komiker använder sig av svart humor som ett verktyg att utforska vulgära och smaklösa ämnesområden och därigenom framkalla obehag, allvarlig eftertanke och samtidigt skapa förnöjelse hos publiken (Jordan, 2015:19).

2.4.3 Skadeglädje

Från tyskan har vi ordet *Schadenfreude*, skadeglädje, som beskrivs vara skratt, skämt och humor som skapar förnöjelse på någon annans bekostnad, på andras olycka eller misslyckanden. Skadeglädje baseras ofta på känslor av aversion eller avundsjuka mot andra människor, oftast mot personen eller personerna som är föremålet för skadeglädjen (Jordan,

2015:19). Sådana känslor kan vara mer eller mindre välförtjänta av den som är föremål för skadeglädjen. Generellt kan sägas att skadeglädjen är socialt oönskat eller ovälkommet känslotillstånd (Jordan, 2015:19). Skadeglädje beskrivs av Nationalencyklopedin att vara skadeglad eller känna skadeglädje, på någon annans bekostnad, exempel: Hen kunde inte dölja sin skadeglädje, då hen tänkte på sina kamraters avundsjuka.

2.4.4 Retsamhet

Retsam humor definieras av Jordan (2015:19) som retsamhet, roliga handlingar eller “driva med” -beteenden som i stort sett ska kunna anses vara harmlösa till sin natur och bör bestå av lekfull interaktion. Samtidigt anses retsamhet ha negativ inverkan på barn under uppväxtåren och retsamhet definieras som en typ av mobbning eller utsatthet som i stort karakteriseras av verbala hån ofta avseende utseende, familj eller personlig prestation. I ljuset av denna kontext är det svårt att klassa retsamheter som helt harmlöst (Jordan 2015:19).

3. Teoretiskt ramverk

Utifrån vår ansats som syftar till att undersöka socialarbetares perspektiv på humor anser vi att det är lämpligt med teorier som har ett socialpsykologiskt perspektiv eftersom vi undersöker interaktion, relation och den sociala påverkan som ungdomar utsätts för.

Våra teoretiska utgångspunkter utgår från maktteori samt symbolisk interaktionism. I avsnittet ovan har vi även redogjort för begreppen kommunikation, relation, motivation och förändring vilka också är centrala analytiska begrepp i uppsatsen.

3.1 Makt

Nedan redogör vi för makt som begrepp, kopplat till socialt arbete och interaktion mellan socialarbetare och ungdom. Kopplingen kommer tydligare presenteras i resultat och analysdelen av studien.

I all interaktion människor emellan finns alltid makt, likaså mellan socialarbetare och ungdom. Lindgren (2010: 255) redogör för Foucaults maktbegrepp att makt är ett dynamiskt fenomen som uppstår i interaktionen människor emellan. Han menar att makten är en självklar ingrediens i det sociala samspelet. Den är alltid närvarande i varje relation som ett

föränderligt spel av krafter, det är en neutral kraft som kan förändra, verka och påverka. Svensson, Johnsson & Laanemets (2010:69) hävdar att maktens uppfattning är beroende av samspelets parter och deras relation. Har de skapat ett projekt tillsammans blir makten osynlig, men däremot om de inte är överens och är i konflikt, blir makten och motståndet synligt och maktaspekten blir negativt laddad. Skau (2015:35-36) hävdar att den negativa laddningen av makt beror på fördelning eller användning av makt och inte på fenomenet i sig. Maktanvändning kan vara god som ond, den existerar även om den inte utövas. Makten som leder till destruktiva resultat beror på att de som använder den är oprofessionella och omedvetna maktutövare. Vidare skildrar Svensson, Johnsson & Laanemets (2010:69) att makten möjliggör utveckling, den är positiv och innebär därmed ansvar för den som har makten. I mötet med klienten förväntas socialarbetaren vara trevlig, känna empati och ha ansvar för de enskilda etablerade relationerna.

Börjesson & Rehn (2009:18-21) menar att maktförhållande mellan individer kan ses på olika sätt. Makt kan vid en första anblick stå för en fundamental orättvisa där en individ har otvetydig makt över någon annan, denna syn står i kontrast till att vi alla är jämlika på vissa plan. Men om vi ser makten i kontexten att socialarbetaren med tvång försöker rädda klientens liv, då är det inte självklart att den kan anses förtryckande. Om makten utnyttjas felaktigt, exempelvis att genom tvång och våld utnyttja den maktlöse, det är då makten blir uppenbart orättvis och den maktlöse lider skada (ibid.). Socialarbetarens makt vilar på en stadig rättslig, ideologisk, ekonomisk och kulturell grund som utrustar dem för att hjälpa klienter eller göra olika intrång i deras liv. Till sitt förfogande har de en mängd normer och värden för vad de anser acceptabelt eller avvikande (Lundström & Sunesson 2009:186; Skau 2015:37).

Makten har sitt särskilda maktspråk som kännetecknas av en monolog där experten talar om hur saker och ting förhåller sig. Motsatsen till maktspråk är dialog och samtal, inom dessa ryms förhandlingsmöjligheter och utgör en form av ideal mänsklig relation (Börjesson & Rehn 2009:80- 81). Humor kan kränka samt användas för att visa makt eller likgiltighet över någon annan och den som kränker kan använda strategier för att skaka av sig skuld, exempelvis genom att säga: Har du ingen humor? (Olsson et.al. 2003:150-151). Vidare

beskrivs humor som ett sätt att göra motstånd mot förtryck från auktoriteter och därigenom skaffa sig makt över fördomar på individnivå. Humor och skratt beskrivs i Olsson et.al. (2003:151) som skyddsmekanism mot improduktivt, negativt tänkande och kan vara till hjälp att bryta sådana tankar.

3.1.1 Makt ur intersektionellt perspektiv

Mattsson (2010:9) menar att diskussionen om makt, förtryck och att socialt arbete präglas av en maktstruktur mellan socialarbetare och klient har diskuterats mycket. Genom att kritiskt reflektera över maktrelationer, förtryck och maktstrukturer kan socialarbetaren öka medvetenheten och undvika att reproducera maktstrukturer. Socialarbetaren bör vara medveten om att strukturer kan reproduceras utan vilja, intention eller avsikt. Även om socialarbetaren har viljan att göra gott finns risken att förtrycket kan upprätthållas på ett omedvetet plan (Mattsson, 2010:10-11). Genom att konstruktivistiskt anta hur verkligheten ser ut, konstrueras verkligheten i enlighet med våra förväntningar och föreställningar, vi reproducerar verkligheten utifrån det vi redan tror oss veta (Mattsson, 2010:27). Genom kunskap, medvetenhet och val, menar Mattsson (2010:31) att socialarbetaren kan påverka maktstrukturer. I analysarbete kring maktstrukturer i socialt arbete berörs även kategoriseringar. Kategorier används av oss alla för att ordna, tolka och förstå verkligheten, vi skapar grupperingar bestående av exempelvis ålder, kön, etnicitet, klass och sexualitet (Mattsson, 2010:37). Det finns en föreställning om språkets betydelse för hur vi förstår och ordnar världen, genom uppdelning i motsatspar exempelvis svart-vit, gammal-ung, man-kvinna. När vi hamnar i ett gränsland mellan motsatspar exempelvis hetero och homosexualitet rubbas vår verklighetsuppfattning och grunderna för vår världsbild (Mattsson, 2010:39). Vid uppdelningen av världen i kategorier och motsatspar uppstår även stereotypifieringar av andra kategorier. Dessa klassificeras och kokas ner till mycket enkla universella föreställningar om egenskaperna hos denna grupp eller person (Mattsson, 2010:42). Socialt arbete sker inte i ett vakuum bestående av socialarbetare och ungdom, arbetet påverkas av traditioner, regler, lagar och organisatoriska faktorer som skapar ramar för en verksamhet, dessa ramar påverkar maktrelationen mellan socialarbetaren och ungdomen (Mattsson, 2010:101).

3.2 Humorteorier

För att förstå vilken roll humor spelar i relation till socialt arbete behöver vi, enligt Stephen Jordan (2015:19) undersöka de teorier som för närvarande står som förklaringsmodell för vad som är grund och orsak till användning av humor. Det finns flertal teorier om humor, de klassiska är överlägsenhetsteorin, oförenlighetsteorin samt lättnadsteorin. Olsson, Backe och Sörensen (2003:24) redogör för dessa och menar att dessa teorier har utvecklats långt innan humorbegreppet användes och därmed jämför dessa teorier humor med skratt. I övrigt har humor och skratt olika betydelse, där humor är en intellektuell process som sker i medvetande, medan skratt är en fysiologisk reaktion (Olsson et.al. 2003:165).

3.2.1 Överlägsenhetsteorin

Teorin utgår från att humor baseras på en önskan om att känna sig överlägsen en annan person, det är en aggressiv variant av humor. Teorin har längst tradition, där Platon och Aristoteles påstod att skratt var en reaktion på svaghet. Genom att understryka människans dåliga sidor kunde man locka fram ett löjets skratt som är nedvärderande. För att visa överlägsenhet räckte det med att markera andras svagheter och genom ett hånande skratt nedvärdera den andre, på så sätt behålla sin egen överlägsenhet (Olsson et.al. 2003:25, 150).

3.2.2 Oförenlighetsteorin

Teorin har framträtt som en psykologisk förklaringsmodell till skratt och humor, där humor bygger på konflikter och oförenligheter och skrattet blir resultat av det som inte stämmer med våra förväntningar (Olsson et.al. 2003:25-26). De logiska stridigheterna gör oss förvirrade och därmed hamnar känslorna i obalans och ett glapp skapas mellan känsla och tanke. Det oförenliga mellan tanken och känslan är en förutsättning för humor och skratt. Vidare menar teorin att humorn kan underlätta hantering av svåra situationer genom att individen vidgar sitt perspektiv och distanserar sig från problem och svårigheter.

Kant och Schopenhauer är de filosofer som använder sig av inkongruensteori (oförenlighetsteorin), och hävdar att när två kunskapssynpunkter motstrider varandra och ger en paradoxal förening, vilket i sin tur orsakar en förvåning och därmed uppstår upplevelse av humor och skratt (Olsson et.al. 2003:25-26). Jordan (2015:25) menar att denna typ av humor

skapas i skärningspunkterna mellan, och i motsats till, det logiska och respektabla som omvandlas till det ologiska och absurda. En typ av humor sprunget ur nonsens, logisk förvirring och ordlekar. Jordan (2015:25) menar att Piaget upptäckt att barns grad av kognitiv funktion och deras förståelse och uppskattning av humor, är baserat på diskrepansen i deras kognitiva förväntningar, i det som är orimligt. Nationalencyklopedin beskriver ordlekar som ett stilgrepp där man använder ordens olika betydelse, ljudlighet för att skapa komiska och gärna paradoxala effekter eller visa sin skicklighet i att laborera med språket. Exempel: Min bil är inte lik din bil för min bil är en likbil.

3.2.3 Lättnadsteorin

Humor och skratt är reaktion på överflöd av *spänningsenergi*. Sigmund Freud, anhängare av utvecklingsteorin menar att skratt är ett sätt att lätta de uppbyggda spänningar eller energi i kroppen. Vidare menar han att humor är som en ventil till undertryckt energi och har en stressreducerande effekt. Darwin instämde med andra filosofer om att humor är stressreducerande och kan vara tecken på människans tillfredsställelse och social kommunikation. Darwin hävdar att skrattet kan även ha en sekundär funktion och därmed dölja negativa känslor som skam, hån och förakt. Psykologen William McDougall, vidareutvecklade Darwins lära och resonerade bland annat kring att humor kan vara smärtans ”motgift” (Olsson et.al. 2003:26).

Humor och skämt i en känslomässig kontext, menar Jordan (2015:26), kan härledas till Freuds tankar om orsakerna bakom humor. Humor kan ses som ett sätt att släppa på hämningar och behovet av skratt är en process med vilken vissa individer ventilerar spänningar. Humor och skämt förutsätter att en publik finns som mottar och lyssnar. Skämt är främst av social karaktär där tillfredsställelsen formas i samarbetet med publiken som lyssnar och därefter erkänner skämtet. Publikens skratt bekräftar för berättaren att skämtets njutning väger tyngre än publikens och berättarens sammantagna ångest och smärta (Jordan, 2015:27). Humor kan för människan också vara ett sätt att hantera och reglera känslor av hat eller önskan om att skada andra människor. Skämt om aggressivitet kan på individuell, grupp eller samhällsnivå fungera som en mekanism för att uttrycka frustration utan att fysiskt attackera andra. Det finns många fördelar med humor, men vi ska vara försiktiga att tillskriva den för mycket gott,

humor kan exempelvis inte minska rasism eller rasistiska åsikter hos en person med rasistiska åsikter bara för att personen skämtar och använder humor. Jordan (2015:27) menar att humor är en säkerhetsventil mot hot och missnöje. Socialarbetare som arbetar med barn och som efter svåra möten tilläts ventiler sina åsikter och känslor om barnen på ett humoristiskt sätt kunde efteråt få förnyade krafter som möjliggjorde att socialarbetaren kunde möta barnen igen (Jordan, 2015:28). Ju mer socialarbetaren skämtade negativt om ett visst barn desto mer verkar socialarbetarens förmåga att se positivt på barnet öka och få förnyad kraft att möta barnet igen. Jordan hänvisar till Freud som menar att ju mer vissa personer njuter av elaka skämt desto troligare är det att dessa personer har undertryckta, aggressiva tendenser. Samtidigt menar Jordan (2015:28), och hänvisar till Eysenck, att de som skrattar mest åt oanständiga skämt av sexuell karaktär, är minst troliga att ha förträngt sin sexualitet.

3.2.4 Humor i utvecklingsteorin

Vissa forskare och teoretiker menar att humor är centralt i mänsklig utveckling, att humor uppmuntrar individen att utveckla sin anpassningsförmåga till nya omständigheter och att humor är ett steg i människans evolutionära utveckling (Jordan, 2015:20). Humor och skratt är centralt i det lilla barnets utveckling och utgör en trygg plattform för utbyte mellan barnet och vårdgivaren och ett sätt att utforska världen. Ett leende kan påvisa lyhördhet och fysisk närhet mellan barn och vårdgivare, humor spelar därmed en viktig roll i anknytningsutvecklingen hos det lilla barnet. Enligt Jordan (2015:21) är humor livsnödvändig och avgörande för människans överlevnad, mödrar som utvecklar sina barns humorförmågor hjälper barnen att, som vuxen, distansera sig från verkligheten, hitta det komiska i de mest förfärliga omständigheterna. Jordan (2015:21) ser här kopplingen till socialt arbete och nytta med att hitta det komiska i svåra situationer.

3.3 Antropologiska teorier om humor

Jordan (2015:22) menar att humor finns som universell företeelse i hela det mänskliga släktet. Humor har samtidigt en variation med kulturell kontext där vissa skämt inte är roliga utanför en specifik kulturell kontext. I negativ mening menar Jordan (2015:23) att socialarbetare använder humor som ett verktyg för positionering i förhållande till klienterna, ett sätt att vara överlägsna. Humor när den används av förtryckta eller minoriteter, är ett verktyg för att

utmana auktoritet. I händerna på de med makt kan humor användas för att förtrycka minoriteter (Jordan, 2015:24). Det finns indikationer på att humor som används av de med stor makt, används på ett aggressivt sätt i syfte att kontrollera och dominera andra, humorn förstärker hierarkiska olikheter och ojämlika maktförhållanden (ibid.).

3.4 Symbolisk interaktionism, Jag, I och Me

Varje individs identitet skapas och består i ömsesidiga relationer. Genom socialt samspel utvecklas individens omgivning och den viktigaste komponenten för samspelet är kommunikation i olika former (Olsson et.al. 2003:63). Humor förutsätter någon form av samspel mellan socialarbetare och klient, den symboliska interaktionismen utgår också från att ett samspel mellan individer behöver komma till stånd för att en individ ska socialiseras in i samhället, in i en social grupp och kunna konstruera sig som en självständig individ. Symbolisk interaktionism utgår från en socialbehavioristisk ståndpunkt och ska ses i ljuset därav.

Individens *Jag*, uppkommer under sociala omständigheter, genom att individen speglar andras beteenden, i samspel, kommunikation med någon annan, en gest, stimuli, som i sin tur leder till gensvar genom reaktion på stimuli (Mead, 1976:114). Individen lär sig tidigt att en gest eller ett ord kan härledas till en universell symbol, exempelvis framkallar ordet stol en viss mental bild, eller symbol, vilken individen tidigare i livet lärt sig innebörden av (Mead, 1976:115). Detsamma gäller fysiska gester eller ansiktsuttryck som individen lär sig tolka och framkallar olika responser hos individen (Mead, 1976:116). I tidig ålder uppkommer jaget genom lek och spel, antagande av olika roller, barnet lär sig genom antagande av dessa roller hur responserna ser ut beroende på om barnet i leken föreställer sig själv eller någon annan, exempelvis lärare eller förälder (Mead, 1976:118-119). Individen ingår och organiserar sig i, mer eller mindre, abstrakta sociala grupper eller undergrupper i samhället och antar deras attityder genom för gruppen universellt signifikanta symboler, gester och sociala relationer (Mead, 1976:122). Jaget når sin fulländning genom att organisera andras sociala attityder och bli en återspeglning av ett generellt socialt, systematiskt mönster av ett grupp beteende och attityder (Mead, 1976:123). Jagets uppkomst är alltså en social process som uppkommer i

interaktion och kooperativa aktiviteter med medlemmarna i en social grupp (Mead, 1976:127).

I är det vi identifierar oss själva med, det som finns i minnet av våra handlingar, *I* är det som fungerar som talesman för det jag som fanns, erfarenheten av vad vi gjorde för en sekund sedan, *I* agerar impulsivt och utan eftertanke. När individen minns *I*'s impulsivitet reflekterar, antar och responderar till den sociala gruppens organiserade attityder och responser, då uppstår individens *ME* (Mead, 1976:133). Tillsammans utgör *I* och *ME* en personlighet med sitt ursprung ur tidigare social erfarenhet (Mead, 1976:135). *Me* utgör en samhällelig kontrollinstans som blivit en del av individens personliga identitet (Heidegren 2009:16). Ur ett samhällsperspektiv kan sägas att beteendet hos alla levande organismer har såväl en social aspekt som fysiska och biologiska impulser och behov (Mead, 1976:166). Individens fortsatta existens är beroende av sociala relationer och interaktioner i någon mån, åtminstone i syfte att reproducera sig och säkra artens fortlevnad (Mead, 1976:167).

4. Metod och metodologiska överväganden

4.1 Val av metod

I denna studie är vi intresserade av att få djupare förståelse för socialarbetarnas eget perspektiv. Utifrån studiens ansats ansåg vi att kvalitativ metod och individuella intervjuer med socialarbetare är mest fördelaktiga för att vi ska kunna besvara syftet och frågeställningarna. Jacobsen (2012:26) skriver att kvalitativa metoder är lämpliga för att få djupare förståelse eftersom de är öppna och flexibla. Bryman (2013:372) menar att den kvalitativa metoden ger intervjupersonerna möjlighet att utifrån deras eget perspektiv lyfta fram det som de anser är av vikt i sin egen berättelse. Detta har varit ytterst relevant för studien då det är intervjupersonernas perspektiv som vi har velat fånga och belysa.

Vi har valt att använda den kvalitativa metodens semistrukturerade intervjuer med intervjuguide för att få möjlighet att ställa följdfrågor (Bryman 2013:416). Utifrån våra frågeställningar samt vårt syfte har vi utformat en semistrukturerad intervjuguide och använt den som stöd i våra intervjuer (bilaga 1).

Den kvalitativa metoden gav oss möjlighet att skapa förståelse för intervjupersonernas erfarenheter avseende humorns användning. Med intervjuguiden som stöd har vi haft möjlighet att utforska de teman som är relevanta för studien (Bryman, 2013:416). Vi har kunnat ge intervjupersonerna utrymme att uttrycka sig fritt. En begränsning med den kvalitativa metoden är att den begränsar forskningsstudien till en liten population. Vi har övervägt att använda en enkätundersökning för att nå ett större antal intervjupersoner. Nackdelen är att enkätundersökning innehåller relativt slutna frågeställningar och hindrar intervjupersonerna att utveckla sina svar (Bryman, 2013:372). Utvecklade svar är syftet med denna studie och därmed valet av individuella intervjuer. Den kvalitativa metoden har hög pålitlighet endast då forskaren antar ett granskande synsätt, skapar en tillgänglighet och transparens och redogör för alla faser i forskningsprocessen (Bryman, 2013:355).

4.2 Pilotundersökning

Matthew och Sutton (2016:117) skriver att pilotundersökning kan uppdaga sådant som är oklart i en intervjuguide, därför genomförde vi en pilotundersökning. Syftet var att pröva intervjuguiden, granska frågorna och utveckla den för att kunna uppnå de önskade målen med intervjuerna. Vidare skriver Matthew och Sutton (2016:116-117) att det är viktigt att fråga de som deltar i pilotundersökningen om deras åsikt, deras uppfattning av intervjun i sin helhet samt deras intryck kring frågorna, för att upptäcka om de var ledande, oklara eller snedvridna. För att uppnå det önskade målet medverkade en erfaren socialarbetare med akademisk bakgrund som hade erfarenhet av det sociala arbetet med ungdomar. Den feedback som vi fick bidrog till en bättre intervjuguide eftersom språket är nyckeln till en lyckad intervju. Vidare hjälper pilotundersökningen forskaren att få en tidsuppfattning om intervjuens längd vilket var viktigt för oss och för intervjupersonerna, att få en uppfattning om. Att vi först använde oss av en pilotundersökning fungerade som en uppvärmning inför kommande intervjuer och bidrog till att vi blev tryggare i mötet med våra intervjupersoner. Vi fick bekräftelse på att våra frågor var relevanta, vårt sätt att ställa frågor var behagligt samt att vi var aktiva lyssnare.

4.3 Litteratursökning och källor

För att hitta artiklar och avhandlingar samt annan litteratur som är relevanta för studien har vi

sökt genom olika sökfunktionen inom universitetsbiblioteket. Vi har använt oss av sökmotorn *Supersök* på Göteborgs universitetsbibliotekets hemsida, Nationalencyklopedin, Google Scholar samt databasen LIBRIS som är en nationell katalog för svenska kungliga biblioteket. Vi valde att avgränsa sökningen till vetenskapliga artiklar publicerade mellan år 2000-2018. Sökord är humor i ungdomsvård, humor i socialt arbete, humor i omvårdnad, humor in social work, laugh and humor.

4.4 Urvalsprocess

Ursprungligen hade vi en tanke om att studera humor i slutna ungdomsvård och utgå från ett ungdomsperspektiv. Detta visade sig vara omöjligt att genomföra, enligt universitetets etiska ställningstagande får intervjuer inte genomföras med personer som är föremål för pågående insatser eller utredning hos socialtjänsten³. Därför valde vi att intervjua personal i ungdomsvård och därigenom få tillgång till intervjupersoner samt empiri.

.Avseende urval har vi gjort ett så kallat bekvämlighetsurval. Enligt Bryman (2013:194) är ett bekvämlighetsurval ett tillvägagångssätt där forskaren använder sig av personer som för tillfället råkar finnas på plats och är tillgängliga. Enligt Bryman (2013:194) är problemet med en sådan urvalsstrategi att fynden kan vara mycket intressanta men att resultaten kan vara omöjliga att generalisera med tanke på att man inte vet vilken population detta stickprov är representativt för. Vidare menar Bryman att det inte betyder att man aldrig kan använda sig av bekvämlighetsurval, man kan göra en pilotstudie som kan visa hur forskningsinstrumentet fungerar, som visar hur frågorna uppfattas och kan vara ett accepterat och legitimt sätt att genomföra en preliminär analys. På så sätt kan ett tillfällighetsurval på pilotrespondenter fungera bra men är inte idealiskt (Bryman, 2013:195). Vi har i denna studie genomfört en pilotintervju, samtliga respondenter arbetar på boenden för ungdomar, vi kan dock i efterhand sluta oss till att vissa av respondenterna arbetar med arbetsuppgifter som i viss mån är distanserade från det direkta arbetet med ungdomar. Bekvämlighetsurvalet medför att våra fynd, trots att de är intressanta, är svåra att reproducera därmed också troligtvis ytterst svåra att generalisera.

---

³ Studiehandedning Vetenskapligt självständigt arbete 2015:5, Göteborgs Universitet, Institutionen för socialt arbete

Vi har genomfört våra intervjuer på tre enheter, i den första tog vi kontakt med en enhetschef i ungdomsvård och frågade om godkännande för att få genomföra intervjuer med personal. I processen att få tillträde till en arena, behöver forskaren ibland ta sig förbi en grindvakt (Bryman, 2013:144).

I denna studie var grindvakten en enhetschef, på ett boende, denne ville på förhand ta del av syfte och frågeställningar innan personalens deltagande godkändes, men ingen påverkan skedde utöver det vad vi vet. Via e-post skickades informationsbrevet (bilaga 2) som beskrev studiens syfte och frågeställningar. Chefen tog på sig ansvaret att meddela personalen och därmed fick all personal samma chans att delta i intervjun. Den mest valida urvalsmetoden är det slumpmässiga urvalet, kravet är att alla i en population ska ha samma möjlighet att bli valda samt att det är möjligt att identifiera dem (Matthew & Sutton, 2016:34). Därefter kontaktades de som var intresserade av att delta för att bestämma tid och plats. Övriga intervjuer på de två andra enheterna genomfördes utan föregående kontakt med boenden och chef. Vi kontaktade en socialarbetare som en av oss var bekant med, som i sin tur rekommenderade en annan socialarbetare och så vidare. Matthew & Sutton (2016:197) beskriver denna form av urval som ett snöbollsurval och är en informell metod för att vinna tillträde till efterfrågad population. Samtliga intervjupersoner var dock verksamma socialarbetare med erfarenhet av ungdomsvård. I informationsbrevet (bilaga 2) beskrevs studiens syfte och frågeställningar för att intervjupersonerna skulle hinna reflektera över ämnet humor och bidra med specifika situationer då humor har fungerat bra respektive dåligt.

Ett väl valt urval försöker spegla populationen som forskaren är intresserad av, vilket inte är enkelt (Matthew & Sutton 2016:34). Vi fick tillgång till tre enheter inom ungdomsvård där vi intervjuade åtta intervjupersoner. Valet baserades på vad (Matthew & Sutton 2016:33) skriver, att ett relativt litet urval som är väl valt är mer användbart än en, större, illa vald grupp av intervjupersoner. Urvalet hade en spridning gällande socialarbetarnas utbildningsbakgrund, ålder, arbetslivserfarenheter, geografiskt skilda arbetsplatser, samt erfarenheter inom ungdomsvård. Våra intervjupersoner var två behandlingsassistenter, två samordnare, två socionomer, en familjebehandlare och en psykolog. Tre av dem var kvinnor och resterande var män och åldersspannet sträckte sig mellan 25 till 56 år. Deras

arbetserfarenheter varierade mellan ett- till trettiofem år i socialt arbete dock hade några ingen akademisk utbildning. Vidare har socialarbetare som vi har intervjuat olika yrkesroller och olika arbetsuppgifter vilket kan ha berikat men samtidigt kan ha påverkat empirin. Tanken var att intervju socialarbetare som jobbar direkt med ungdomarna men utifrån att vi inte hade full frihet att styra valet av informanter fick vi intervju några socialarbetare som delvis jobbar på organisatorisk nivå. Även om vi inte i omfattande grad använt oss av vad de ansåg kan deras åsikter ändå ha påverkat vår analys.

4.5 Intervjuer och analysmetod

Vi har använt oss av en semistrukturerad så kallad livsvärldsintervju (bilaga 1), där syftet är att förstå teman i vardagsvärlden ur intervjupersonens eget perspektiv. Begreppet *livsvärld* används när målet är att få mångsidiga beskrivningar och bilder från intervjupersonens livsvärld, och därigenom förstå och tolka det beskrivna fenomenet (Kvale & Brinkmann 2014:19). En semistrukturerad livsvärldsintervju utgår från en intervjuguide med öppna frågeställningar som innehåller ett tema och strävar efter att få beskrivande vardagliga berättelser, alltså få tillgång till socialarbetarens erfarenheter och den tankevärld som präglar hans handlande (Kvale & Brinkmann 2014:45).

Ur ett induktivt förhållningssätt till datainsamlingen var vi noggranna med att inte ställa ledande frågor för att inte påverka insamlad data eller begränsa intervjupersonernas svar. Däremot har vi i intervjuguiden använt teman för att kunna besvara vårt syfte. Vi var båda närvarande vid intervjuerna där en av oss intervjuade och den andra flikade in med följdfrågor vid behov. Rennstam & Wästerfors (2016:30) skriver att analysen börjar redan under intervjun och för att få mer rättvisande analys ansåg vi att det var fördelaktigt att båda närvarade under intervjuerna. Vi spelade in intervjuerna på våra telefoner och de varade mellan 20 till 40 minuter. De korta intervjuer berodde på att intervjupersonen inte hade direktkontakt med ungdomarna och därav kunde inte svara på alla intervjufrågor.

En av oss ställde frågorna och den andra skrev stödord, i slutet av intervjun sammanfattades intervjun och vi säkerställde att vi förstått intervjupersonen rätt. Transkriberingen har skett relativt snabbt efter intervjuerna för att vi inte skulle tappa kontexten i det insamlade

materialet. De inspelade intervjuerna har inte transkriberats i sin helhet, vi har utelämnat utfyllnadsord, i övrigt transkriberades intervjuerna så ordagrant som möjligt. För att säkerställa konfidentialitet, har vi inte tagit med vissa ord och fraser som kan härledas till en bestämd person därefter avidentifierades intervjuerna i samband med transkriberingen och de nedskrivna intervjuerna numrerades från ett till åtta. Vi är medvetna om att vi genom vår förförståelse riskerar filtrera information på sådant sätt att studien kan vinklas att vara mer till fördel för humorns användning till exempel. För att motverka påverkan på intervjupersonerna så långt det är möjligt, har vi haft höga konfidentialitetskrav genomgående i studien. Vi startade intervjuerna med att tydligt fråga om intervjupersonen har tagit del av informationsbrevet (bilaga 2) samt samtyckesblankett (bilaga 3). Vi kan trots det inte utesluta att intervjupersonerna kände viss oro avseende anonymitet och konfidentialitet.

I intervjuguiden berör vi övergripande teman såsom intervjupersonernas *användning av humor*, vad de finner *positivt* eller *negativt* med humor i arbetet samt, om möjligt återge *specifika situationer* med olika resultat med anledning av att humor användes. De specifika begrepp som utgjorde teman i intervjuguiden är *relation*, *motivation*, *förändring* och *makt*. Dessa teman har också utgjort grunden för tematiseringen i uppsatsens analysdel.

Ovanstående begrepp teoriansknyts i såväl uppsatsens avsnitt om tidigare forskning, liksom i teoridelen. Förutom dessa teman analyserades *socialarbetares perspektiv på humoranvändning*, *humor mellan socialarbetare och ungdom*, *empati* och *humor socialarbetare emellan*. I analysen kompletteras dessa diskussioner med teoretiska influenser från symbolisk interaktionism. Bryman (2013:453) menar att den kvalitativa metoden riktar intresse mot intervjupersonernas ståndpunkter. Detta gav våra intervjupersoner möjlighet att beskriva användningen av humor i arbetet med ungdomar, alternativt varför de ansåg att humor inte var lämpligt att använda i arbetet.

Vid analys av det samlade materialet genomförde vi en tematisk innehållsanalys (Matthew & Sutton 2016:271). Vi läste igenom den insamlade empirin upprepade gånger för att kunna gruppera innehållet och placera det under olika rubriker, för att därefter sälla och sätta nya preliminära rubriker. På det viset fick vi verktyg att orientera oss i rådatan och fastställa teman relaterade till syfte och frågeställningar. Vi lade märke till att de första fyra

intervjuerna bidrog med flest citat och material till analysen. Resterande intervjuer liknade de första intervjuerna vilket kan vara orsak till att vi inte ändrade eller lade till fler teman i analysen.

4.6 Validitet, reliabilitet och generalisering

Validitet är ett centralt begrepp när forskningens kvalitet diskuteras det syftar på matchning mellan data och verklighet (Matthew & Sutton 2016:33), och den viktiga frågan är om den insamlade datan ger en verklig bild av det som har studerats. Vi fann att vår insamlade data återgav en verklig bild av det vi försökt studera. Kvale och Brinkmann (2014:297) menar att validitet genomsyrar hela forskningsprocessen, alltså är den inte bara relaterad till slutprodukten. Validiteten är beroende av hur väl det teoretiska antagandet är underbyggt, hur logiskt deduktion är från teori till forskningsfrågor, samt hur adekvat intervjudesignen och intervjumetoden är för studiens syfte. Ur ett etiskt perspektiv ska forskningen generera nytta och minimera skada, därför det är viktigt med planering inför varje moment i intervjun och att det etiska perspektivet präglar forskningen (ibid). Vi har försökt att planera väl inför intervjuernas olika moment, genom användning av pilotundersökning har vi kontrollerat samt kritiserat för att motverka snedvriden tolkning. Jacobsen (2012:167) hävdar att "Information från flera oberoende källor ger en valid beskrivning av fenomenet". Vi har genomfört vår studie på tre organisationer inom ungdomsvård, där de socialarbetare som är vår förstahandskälla, har god kännedom om sina arbetsplatser samt har relevanta erfarenheter. Även om organisationerna bedriver ungdomsvård så är de oberoende av varandra. Intervjupersonerna från arbetsplatserna beskriver fenomenet humor ur sitt eget perspektiv samt utifrån den arbetskontext som de befinner sig i, vilket berikade vår data.

Vi har strävat efter att nå hög validitet i vår studie och i stort sett tänkt igenom de olika momenten men en del faktorer kan minska validiteten. Vi kan inte säkerställa att intervjupersonerna har svarat uppriktigt även om vi har övervägt och testat intervjuguiden genom en pilotintervju. Vi kan inte heller utesluta att det kan finnas oro kring konfidentialitet, hur mycket den kommer att skyddas, samt att vi är medvetna om den mänskliga faktorns påverkan.

Kvale och Brinkmann (2014:295) hävdar att reliabilitet syftar till forskningsresultatets tillförlitlighet och konsistens. Gällande forskningsintervjun blir frågan om det uppnådda resultatet skulle kunna reproduceras vid andra tillfällen och av andra forskare. Om andra forskare har gjort samma undersökning kan vi inte med säkerhet påstå att de skulle få samma resultat. Detta beror på intervjupersonens kontext samt tolkning av frågorna kan påverka resultatet. Det ska också tilläggas att vårt urval, bekvämlighetsurval innebär att det är ytterst svårt att uppnå generaliserbarhet i vår studie.

För att få högre reliabilitet utgick vi från samma intervjuguide under samtliga intervjuer. Även om vi har ställt följdfrågor, tror vi inte att detta har påverkat reliabiliteten eftersom syftet är att få klarare bild av det undersökta fenomenet. Kvale och Brinkmann (2014:296) argumenterar för att även om forskare strävar efter att öka intervjurens reliabilitet för att hindra godtycklig subjektivitet, kan en för stark satsning på reliabilitet hindra kreativitet och variationsrikedom. Därför har vi använt oss av en semistrukturerad intervjuguide med följdfrågor.

Gällande generalisering inom kvalitativ forskning skriver Kvale och Brinkmann (2014:311) att det som är mest relevant i den frågan är om den kunskap som framställs kan överföras till andra väsentliga och jämförbara situationer, snarare än om intervjurens resultat kan generaliseras i statistisk bemärkelse. Relevant för generaliserbarheten i kvalitativ forskning är jämförbarheten med tidigare forskning med samma ansats. Vi kan inte hävda att vårt resultat är representativt för alla socialarbetare som jobbar inom ungdomsvård vilket inte heller är vårt syfte med studien. Men vår undersökning visar att humor både har positiva och negativa effekter, beroende på syftet som ligger bakom humorn samt på avsändare, mottagare och den kontext som de befinner sig i. Vi menar dock att våra resultat är generaliserbara i den mån de också har stöd i tidigare forskning från liknande miljöer, vidare kan våra resultat ses som möjliga svar på de frågor vi ställer i den specifika kontext vi undersökt.

4.7 Arbetsfördelning

Vi har haft en jämn arbetsfördelning, arbetet har delvis skett på distans, förutom vid genomförandet av intervjuerna, utöver det har vi kontinuerligt träffats eller diskuterat arbetet via telefon. Vi har av effektivitetsskäl delat upp transkriberingen mellan oss. Vi har skrivit

vissa delar individuellt därefter har vi korrekturläst och diskuterat samtliga delar i arbetet tillsammans och föreslagit förändringar. Vi har inte gjort en exakt uppdelning av uppsatsen då vårt distansarbete och olika tillgång till litteratur avgjort vem som ska skriva vad, en av oss har fördjupat sig i Stephen Jordans (2015) doktorsavhandling och den andra har fördjupat sig i boken Humorologi av Olsson, Backe och Sörensen (2003). Vi har diskuterat, tematiserat och analyserat vår empiri tillsammans och därmed står vi båda för uppsatsen och dess innehåll i helhet.

4.8 Etiska överväganden

Vi har i denna studie, kontinuerligt, gjort etiska överväganden (Matthew & Sutton 2016:108). Vid valet av intervjupersoner fann vi att målgruppen var relativt tillgänglig, under förutsättning att de fick vara anonyma avseende identitet, arbetsplats och exakt geografisk belägenhet (Matthew & Sutton 2016:109). Vi valde att intervjua personal i ungdomsvård med viss erfarenhet inom området. Vi var noga med att informera om att deltagandet var helt frivilligt och kunde avslutas närhelst intervjupersonen så önskade. Vi var också noga med att informera om konfidentialitet då vi bedömde att en trygghet på denna punkt öppnade upp för ärligare svar hos intervjupersonerna samt att det är ett forskningsetiskt krav.

Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2002) inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning, menar att det grundläggande individskyddskravet kan sammanfattas i fyra generella huvudkrav på forskningen. I vår studie utgick vi från dessa principer, som omfattas av *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* (Vetenskapsrådet 2002:7).

Informationskravet innebär att forskaren ska informera intervjupersonerna om syftet med studien, vad forskaren är ute efter och vilka villkor som gäller för deltagandet. De skall därvid upplysas om att deltagandet är frivilligt och om att deltagare har rätt att avbryta sin medverkan utan att ange orsaken. Informationen skall omfatta alla de inslag i den aktuella undersökningen som rimligen kan tänkas påverka deras villighet att delta. I förhandsinformationen skall ingå den projektansvariges namn och institutionsanknytning för att underlätta kontakten med ansvarig forskare. Undersökningens syfte skall anges och en beskrivning ges av undersökningen i stora drag. Via e-post skickades informationsbrevet

(bilaga 2) till deltagare med studiens syfte och frågeställningar. Inför varje intervju, hade vi med oss ett informationsbrev utifall någon hade missat att läsa det. För att intervjupersonerna ska få möjlighet att kontakta oss fick de våra och handledarens kontaktuppgifter.

Samtyckeskravet innebär i korthet att samtycke om medverkan från intervjupersonen eller organisationen som intervjupersonen tillhör skall inhämtas innan intervju genomförs.

Samtycke (bilaga 3) har inhämtats skriftligen och även muntligen vid intervjutillfället, därtill har intervjupersonen efter genomförd intervju godkänt att vi får använda insamlat material, därmed anser vi oss ha uppfyllt kravet om informerat samtycke. Intervjupersonerna i denna studie har informerats att de får avbryta intervjun närhelst de önskar.

Konfidentialitetskravet innebär att intervjupersonerna ska ges största möjliga konfidentialitet och att intervjupersonerna skall ges anonymitet. Sekretess ska omfatta förvaring av insamlat material och personuppgifter. Vi har anonymiserat personuppgifter, geografisk belägenhet samt anpassat insamlat material så att anonymitet råder i fråga om enskilda deltagares identitet.

Nyttjandekravet innebär att insamlad data endast får användas i denna studie, all insamlad data kommer efter godkänd studie att raderas och förstöras i sin helhet. De forskningsetiska principerna rekommenderar att etiskt känsliga uppgifter kommuniceras deltagaren som bidragit med denna information. Det är inte etiskt rätt att påverka intervjupersonerna även om detta kan ha skett omedvetet, därför valde vi i slutet av varje intervju, ställa frågan om vi kan använda oss av allt som de har sagt, vi var tydliga med att de kan dra tillbaka hela eller delar av intervjun dock inte när vi väl analyserat materialet. Vi ville ge dem all rätt att känna att de kan stå för det de har sagt och det viktigaste, att vi inte orsakar någon form av skada för någon. Vi var medvetna att det inte är önskvärt om någon skulle dra tillbaka intervjun men det var värt att fråga innan vi lämnade rummet.

Vi kan ana att det fanns en vaksamhet från intervjupersonerna som kan ha påverkat arbetet. Denna vaksamhet bottnar troligtvis i exempelvis en vilja från socialarbetarnas sida att presentera ett professionellt och seriöst yttre i intervjusituationen. Vi har inga belägg för detta men kan ana denna vaksamhet inte minst i det korrekta språket. Syfte och frågeställningar var

presenterade i förväg och intervjupersonerna hade en professionalitet, utbildning och erfarenhet, vilket i sig medför ett korrekt språk under intervjuerna.

Vi har valt att fråga intervjupersonerna om de vill ta del av studien, flera av intervjupersonerna visade intresse av att ta del av den färdiga produkten.

5. Resultat och analys

I tematiseringen av det empiriska materialet har vi hämtat inspiration från intervjuguidens teman som är *makt, relation, motivation, och förändring*, men även andra teman förekommer i resultatdelen. Teman kommer att vävas samman med varandra då vi funnit att våra intervjupersoner kombinerar exempelvis makt och relation, eller motivation och förändring med varandra i sina svar. Vi börjar med att redogöra för *socialarbetarnas perspektiv på humoranvändning*, följt av *humor mellan socialarbetare och ungdomar* där subteman blir *relationsskapande och humor, motivation och förändring, humor vid kris, empati* samt *humor socialarbetare emellan*. Makt, hinder och potential har analyserats genomgående i texten och därmed analyseras inte dessa under enskilda rubriker.

Vi har valt att inte namnge intervjupersonerna eller nämna vilket kön, ålder, titlar eller arbetsplats intervjupersonerna har för att kunna säkerställa konfidentialitet i så hög grad som möjligt. De citat vi använder oss av kommer inte att relateras till någon bestämd intervjuperson vi kommer helt enkelt att benämna dem *socialarbetare* eller *intervjuperson*. Vi kommer att väva samman tolkning i vår analys samt analys av tidigare forskning och teoretiskt ramverk genomgående i analysen.

5.1 Socialarbetares perspektiv på humoranvändning

“Humor ska efterlämna en positiv känsla i magen, den är en viktig del i socialt samspel” säger en socialarbetare på frågan om hur hen ser på användandet av humor i socialt arbete. Alla socialarbetare var eniga om att humor ska användas på ett positivt sätt oavsett om den används mellan personal, ungdomar eller personal och ungdomar. Bertolino (2015:138) menar att humor kan förvärra situationen om humorn uppfattas som hånande och falsk. Ungdomarna är unika individer och relationen till dem ska anpassas utifrån deras behov och

personlighet och därefter ska humorn vara individ och situationsanpassad. Olsson et.al. (2003:10-11) menar att humor värderas varierande utifrån att den är unik för varje individ. En god humoranvändning kräver etiska och empatiska förutsättningar som gör att den som använder humor har en empatisk förmåga som hjälper hen att veta när, hur, till vem och i vilken kontext humorinslag är lämpliga att använda. Övervägande andelen socialarbetare berättar att de använder humor i interaktion med ungdomar när de anser att situationen är lämplig samt beroende på ungdomen själv. Om ungdomen är en person som tål skämt och har sinne för humor förekom humorn spontant. Skulle humor användas vid fel tillfälle eller med fel person kan det leda till ilska och aggression. Vidare berättar socialarbetare att det är viktigt att humor används med eftertanke även om den används spontant.

Olsson et.al (2003:34) och Jordan (2015:22) skriver att humor påverkas av den kulturella kontexten. De sociala normerna och värderingar som ungdomen befinner sig i och tidigare befunnit sig i, utgör hens kulturella kontext och avgör villkoren för vad som betraktas som passande eller opassande att skoja om. En socialarbetare berättar att den kulturella kontexten är av stor vikt vilket blir uppenbart med uppkomsten av nya konstellationer. Intervjupersonen uttrycker att:

Humor förstås inte av alla, varje grupp är en ny kontext. Det märker vi när nya kommer in eller när vissa kommer från samma kulturer och skojar med varandra och de andra förstår inte alls vad är det som är roligt. [...] man har inte samma kontext för att förstå det som är roligt.

Vissa skojar exempelvis om en kamel och de som har samma kulturella kontext förstår skämtet och garvar medan andra som inte förstår vad som pågår, känner sig utanför. Citatet är ur intervju med en socialarbetare.

Detta var ett tydligt exempel som skildrar betydelsen av att vissa humoristiska inslag tappar sin betydelse när de hamnar utanför individens kulturella kontext. I sådana kontexter orsakar humor utanförskap och riskerar att ungdomen känner sig kränkt. Mead (1976:115) menar att individen tidigt lär sig att en gest eller ett ord kan härledas till en universell symbol, exempelvis framkallar ordet stol en viss mental bild, eller symbol, vilken individen tidigare i livet lärt sig innebörden av. Detsamma gäller fysiska gester eller ansiktsuttryck som individen lär sig tolka och framkallar olika responser hos individen (Mead, 1976:116). Mead, (1976:114)

menar att Individens *Jag*, uppkommer under sociala omständigheter, genom att individen speglar andras beteenden, i samspel, kommunikation med någon annan, en gest, stimuli, som i sin tur leder till gensvar genom reaktion på stimuli. Mak, Liu och Deneen (2012) menar att humor kan användas, av integrerade medlemmar i en grupp, som ett verktyg att forma nykomlingar in i det normativa sättet att göra saker.

För att visa överlägsenhet räcker det att påtala andras svagheter, genom ett hånande skratt nedvärdera den andre och på så sätt behålla sin egen överlägsenhet (Olsson et.al. 2003:25, 150). Skadeglädje, enligt Jordan (2015:19) skapar förnöjelse på annans bekostnad, olycka eller misslyckande. En intervjuperson nämner under intervjun att:

Maskulinitetsnormer är rådande här [...] höja rösten, använda härskarteknik, många ungdomar skrattar och hånar varandra. För mig personligen gäller det alltså att bryta maskulinitetsnormer och utjämna maktbalansen..

Olsson et.al. (2003:63-65) menar att i språket förmedlas fördomar och där är det viktigt att veta var gränsen går för vad som är tillåtet respektive förbjudet att skämta om.

Socialarbetarens roll är av stor vikt i att se, höra och bryta det destruktiva i ungdomsgruppen på ett konstruktivt sätt. Ur en intervju med socialarbetare framkommer citatet nedan:

Vi har en maktbalans, vi står över våra ungdomar, det finns makthierarki, oavsett om vi skojar eller inte. Det gör det. Det vi/personalen säger får större genomslag än vad det ungdomarna säger får. "Monkey see monkey do" därför blir det vi gör viktigt, att vi gör på rätt sätt.

Socialarbetaren är medveten om den rådande makten mellan personalen och ungdomarna. Om man bortser från socialarbetarens maktposition läggs stor vikt på det de säger eftersom de representerar den vuxenvärlden. Intervjupersonen betonar att socialarbetare har ett stort ansvar i hur de agerar och hur de är gentemot ungdomarna. Där ungdomarna tar efter personalen och reproducerar det de ser. Mead (1976:122) menar att individen ingår och organiserar sig i, mer eller mindre, abstrakta sociala grupper eller undergrupper i samhället och antar deras attityder genom för gruppen universellt signifikanta symboler, gester och sociala relationer. Jaget når sin fulländning genom att organisera andras sociala attityder och bli en återspeglning av ett generellt socialt, systematiskt mönster av ett grupp beteende och attityder (Mead, 1976:123). Jagets uppkomst är alltså en social process som uppkommer i

interaktion och kooperativa aktiviteter med medlemmarna i en social grupp (Mead, 1976:127).

Socialarbetare berättar att även om humor är en viktig komponent i socialt arbete, är den avhängig socialarbetarens personlighet samt på ungdomens förståelse och förmåga att uppfatta humor. De menar att de undviker att använda humor om de känner sig osäkra eller befinner sig i en tveksam situation. Utifrån att skrattets negativa effekter inte alltid uppfattas av sändaren och om denne har sårat mottagaren, poängterar socialarbetaren vikten av att hitta balansen i humoranvändning. Nedanstående citat beskriver socialarbetare ställningstagande gentemot ungdomarna:

Jag föredrar att inte skoja med ungdomarna för att jag är inte jämt i skojhumör. Vill inte att mitt humör ska påverka dem och att de ska koncentrera sig på mig, jag vill att de ska koncentrera sig på sig själva.

Svensson, et.al. (2010:69) hävdar att makten möjliggör utveckling, och lägger ansvar på socialarbetaren i mötet med ungdomarna. Genom kunskap, medvetenhet och val, menar Mattsson (2010:31), kan socialarbetaren påverka maktstrukturer. Sammanfattningsvis ska humorn vara individ och situationsanpassad där den professionella socialarbetaren ansvarar för att göra relevanta val som gynnar ungdomens utveckling.

5.2 Humor mellan socialarbetare och ungdom

Utifrån socialarbetares utsagor framkommer att humor är nödvändig i det sociala samspelet, den gör livet enklare, skapar harmoni och kontakt, bidrar till bra bemötande mellan personal och ungdomar. Intervjupersonerna menar att humor i viss mån kan hjälpa ungdomarna att få avstånd från verkligheten, hjälpa dem att reflektera över olika situationer och därmed öppna upp för diskussioner samt skapa samtal och empati. Harrison (2002:16) drar bland annat slutsatsen att galghumor kan fungera både medkännande och aggressivt, utifrån att den används som verktyg mot livets meningslöshet och genom att skratta åt det hotfulla behåller människan sitt förnuft. En intervjuperson menar att om humor används på ett jämlikt plan mellan socialarbetare och ungdomar bidrar detta till tillit samt underlättar arbetsalliansen.

Makten blir synlig när parternas relation brister och därmed blir maktaspekten negativt laddad (Svensson et.al. 2010:69). För att motverka skadeglädje, ironi, sarkasm eller annan aggressiv form av humor gäller det att fastställa ramarna för humor användning inom ungdomsgruppen samt i personalgruppen (Eide & Eide 2006:239). Detta lägger ett ansvar på socialarbetare att kunna se och höra, vara uppmärksamma för att ingen ska känna sig kränkt. Vi kopplar detta till tidigare forskning vad Jordan (2015:19) skriver om *retsamhet*, den beskrivs som en rolig handling eller ett beteende som kan anses vara harmlös till sin natur. Den kan ha en negativ inverkan på barn under uppväxtåren. Vilket vi sammankopplar med den grupp ungdomar som socialarbetare interagerar med och bör vara vaksamma på, vid retsam humoranvändning. En intervjuperson uttryckte det på följande sätt: “Det som är viktigt är att vi skrattar tillsammans, vi skrattar med och inte åt varandra”. Citatet är *ur intervju med socialarbetare*.

Socialt arbete sker inte i ett vakuum bestående av socialarbetare och ungdom, arbetet påverkas av traditioner, regler, lagar och organisatoriska faktorer som skapar ramar för en verksamhet, dessa ramar påverkar maktrelationen mellan socialarbetaren och ungdomen (Mattsson, 2010:101). I nedanstående citat markerar socialarbetare i intervjun vikten av att sätta tydliga gränser, vad är det som är okej eller inte i deras samspel med ungdomar.

Man måste försöka samspela med dem och markera var gränserna går, det är inte okej att dra vissa skämt exempelvis rasistiska eller förstärka någon stereotyp liksom. Då blir humorn direkt negativ..

Olsson et.al. (2003:150) poängterar vikten av att: “skilja på vem skrattet riktas mot, om avsändaren skrattar med eller åt mottagaren”. Händer det att någon roar sig på någon annans bekostnad upplevs handlingen inte rolig av den drabbade personen, även om personen kanske känner sig tvungen att skratta med och hålla god min (Jordan 2015:19). Skämt som främst är av social karaktär där tillfredsställelsen formas i samarbete med publiken förutsätter en publik som mottar och lyssnar (Jordan 2015:26). En intervjuperson resonerar om hur drömscenariot för humorn skulle vara och säger att:

Drömscenariot är att det ska vara roligt för oss alla, få alla att må bra, skratta tillsammans, hela gruppen ska förstå vad är det som är ok så ingen gör de dumma sakerna. Om humorn är optimal så ska den mottas av den som ger den och den som tar den och båda tycker att det är roligt och inte kränkande så är humorn perfekt. Tyvärr är den inte alltid sådan. Att använda humor medvetet är definitivt svårt!

Citatet är ur intervju med socialarbetare.

I ovanstående citat antyder på att humor kan förekomma på ett kränkande sätt i ungdomsgruppen. Vi drar paralleller mellan överlägsenhetsteorin och det intervjupersonen berättar och kommer fram till en slutsats. Att överlägsenhet förekommer, när ungdomarna *gör de dumma sakerna* och genom ett hånande skratt få den andre att inte må bra och själv behålla sin egen överlägsenhet. Socialarbetaren bekräftar svårigheten i att hitta balansen i humor användning och önskar ett drömscenario där humor ska alltid bidra till välmående i ungdomsgruppen.

Sammanfattningsvis och i enlighet med vad Mattson (2010: 9) skriver om makt ur intersektionellt perspektiv, kan sägas att genom att medvetet synliggöra, diskutera strukturer samt utgå från intersektionellt perspektiv kan socialarbetaren undvika reproduktion av maktstrukturer, kategoriseringar eller konstruera klienter genom verklighetsfrånvända stereotypa föreställningar om deras egenskaper och därmed möta dem med öppet sinne.

5.2.1 Relationsskapande och humor

När det gäller humor och relation i socialt arbete har det framkommit en paradox i empirin. Vissa socialarbetare anser att humor behövs för att skapa en relation medan andra anser att relation behöver komma till stånd i första hand för att humor skall kunna användas.

Kommande citatet ur intervju med socialarbetare visar att humor kan även användas utan föregående relation till ungdomen där socialarbetaren uttrycker att:

Humor kan ju finnas överallt även om det inte finns en relation, om en ungdom precis blivit placerad kan vi skämta om något utanför, exempelvis om, vad är det här för ställe du hamnat på med mycket skräp i hörnen!

Vidare ansåg en annan socialarbetaren att man bör känna ungdomen först och veta lite om ungdomens bakgrund innan man kan använda sig av humor. Blennberger (2013:86-87) menar att humor är personlig, individbaserad och avhängig vilken relation socialarbetaren har med klienten, ju bättre relation desto mer kan gränserna tänjas för vad som är acceptabelt. Mak, Liu och Deneen (2012) redogör för hur en av respondenterna i deras fallstudie, som var ny på arbetsplatsen, inte initierade humoristisk interaktion men distanserade sig inte heller från humoristiska inslag på arbetsplatsen, graden av interaktion avgjordes av den relation som

respondenten hade med personen som skämtade, grad av relation med den som var föremål för skämtet och hur väl respondenten språkmässigt förstod innehållet i skämtet. Socialarbetaren menar att etik och empati ska genomsyra hela verksamheten och i samtliga relationer som ingår däri. Humor ska användas med respekt oavsett relation och säger att: "jag måste kunna säga förlåt när det har blivit fel". Med det betonar intervjupersonen vikten av empati och respekt för ungdomen.

I likhet med *humor inom hemsjukvård* berättar somliga socialarbetare att humor kan lätta upp stämningen i och inför individuella- och gruppsamtal. Eide och Eide (2006:108) menar att socialarbetares förmåga att skapa relation är avgörande för behandlingsarbetet. Humorn ska vara vänligt sinnad, ska fylla en funktion för klienten och inte som ett sätt för socialarbetaren att göra sig av med egna inre spänningar (Eide & Eide, 2006:239). Socialarbetare berättar att det kan vara krävande att nå ungdomarna vid vissa situationer, speciellt när de känner sig tvingade att vistas i oönskade miljöer eller tvingade att delta i vissa moment. Genom att först berätta något skojigt och därigenom lättare förmedla ett allvarligare budskap kan en påfrestande situation avdramatiseras. Mesmer-Magnus & Glew (2012) menar att humor kan kamouflera det obehagliga i ett meddelande och minskar irritation i interaktioner. Humor kan användas för att kommunicera information eller för att framföra ett meddelande på ett mer positivt sätt.

Nedanstående citat ur intervju med socialarbetare beskriver dilemmat i att få ungdomen att vilja föra ett samtal.

Det (humor) kan ju användas som ett maktmedel, för att ibland kan ungdomen inte vara i det sinnestillstånd för att vara med i ett samtal men lättar man upp det så kan de tänka sig att sitta och försöka ha samtal.

Skau (2015:35-36) påstår att makten som leder till destruktiva resultat beror på att de som använder den är oprofessionella och omedvetna maktutövare. Ovanstående citat visar på att humor som används medvetet blir konstruktiv även om den används som maktmedel. Humor kan bidra till en öppenhet mot andra, skapa bättre kontakt och öppna upp för samtal om det som är svårt (Eide & Eide, 2006:238). Revstedt (2009:10) menar att det krävs ett engagemang och en positiv känsla för ungdomen från socialarbetarens sida. För att en behandlingsrelation skall kunna skapas behöver det finnas en känslomässig relation mellan socialarbetaren och

ungdomen (Revstedt 2009:91). Humor anses också vara en mekanism genom vilken individen formar sin unika identitet, den kan användas som ett positivt sätt att hantera stress (Jordan 2015:25). En socialarbetare berättar att humoranvändning kan verka stress och ångestdämpande och visar att även om socialarbetare är allvarliga vid vissa situationer, är de också trevliga och mänskliga.

Empirin visar att tre socialarbetare föredrar att inte använda sig av humor i arbetet med ungdomar. De berättar att å ena sidan att de själva inte är bekväma i det och å andra sidan för att slippa de negativa konsekvenserna som humorn kan medföra ifall ungdomen missförstår skämtet. Eide och Eide (2006:236) menar att även om humor är en viktig resurs i det sociala arbetet passar formen inte alltid i allt socialt arbete. En socialarbetare uttrycker under intervjun att i terapisisituationer:

Humor kan motverka sitt syfte vid fel användning. Blir det för roligt så kan det bli flamsigt vilket gör att det blir svårt att uppnå det tänkta resultatet.

Mak, Liu och Deneen (2012) menar att humor sällan uppträder i formella sammanhang som exempelvis formella möten, när man diskuterar vinst, förlust, produkter eller andra ekonomiska ämnesområden. Vidstående kan möjligtvis relateras till exempelvis terapi situationer, då som socialarbetaren uttrycker det, flams gör att det blir svårt att nå det önskade resultatet.

Blennberger (2013:86-87) menar att humorns lätthet, distans och ljusa tonart i bemötandet behövs i alla verksamheter. Humorn blir dock kontraproduktiv när vi har den som bestämd ambition, den måste förbli spontan och situationsbunden. En ung socialarbetare föredrog att inte använda sig av humor med ungdomarna, motiveringen är den föga ålderskillnaden mellan personen själv och ungdomarna. Socialarbetaren visade en osäkerhet och menade att viss distans var nödvändig och citatet nedan förtydligar det.

Humor med ungdomar beror på situation och jag är ganska ung och vi har ungdomar som är 18-19 år gamla vilket innebär att åldersskillnad inte blir så stor mellan oss så att jag personligen kan inte alltid använda mig av samma humor och skämt och beteende som en kollega som är lite äldre kan. För jag kan inte släppa ner garderna för då tappar de ganska mycket respekt, då blir jag en kompis och det är det, jag inte är, men ibland absolut kan inte vara seriös hela tiden. (*ur intervju med socialarbetare*).

Eide och Eide (2006:236) menar att socialarbetare ofta utsätts för emotionella spänningar och

kriser. Som skydd mot dessa känslor och upplevelser undertrycker socialarbetaren ofta egna känslor och reaktioner och försöker hålla en viss distans. Detta är för socialarbetaren en nödvändighet för att kunna fungera adekvat.

5.2.2 Motivation och förändring

Flertal socialarbetare menar att de använder humor i behandlingsarbetet med ungdomarna, både medvetet och omedvetet. Några säger att de inte har reflekterat i någon djupare mening över användandet av humorn. En socialarbetare föredrar ett gott bemötande, god ton samt ett leende, framför humor i mötet med ungdomarna. Intervjupersonen hävdar att ett gott bemötande är en viktig beståndsdel i det sociala arbetet och därmed väljer hen gott bemötande istället för humor.

Två socialarbetare menar att humorn kan användas som verktyg för reflektion över situationer samt spegla beteenden, Mead (1976:122) menar att individen organiserar sig i sociala grupper och antar den gruppens attityder, gester och sociala relationer. En socialarbetare menar att humor öppnar upp för diskussioner av vad man upplever är okej eller inte, avseende beteende i vardagssituationer. Bertolino (2015:138-139) menar att humor kan användas vid konflikthantering genom skoj avleda uppmärksamhet och bryta konfliktsituationer. Ungdomar kan med humor triggas till positiva känslotillstånd och humor kan bidra till att skifta fokus i konfliktsituationer, då ungdomar har svårt att skratta och vara arga samtidigt. I nedanstående citatet ur intervju med socialarbetare kan vi utläsa att humor är ett verktyg bland många verktyg i socialarbetarens verktygslåda, två av våra intervjupersoner uttrycker det på det viset:

Nu låter det som att humor är fantastisk metod, vilket den är om du frågar mig, men man kan inte bara använda humor utan att använda andra verktyg, humor är en del i verktygslådan.

Humor är ett verktyg jämte många andra verktyg i socialarbetarens verktygslåda, skratt istället för tvång underlättar motivation till förändring.

Vi kan i socialarbetarnas utsagor implicit utläsa att manipulation används i arbetet, manipulation likt humor kan användas på ett positivt eller negativt sätt. Genom att socialarbetaren använder sig av humor som medvetet verktyg i vardagen med syfte att nå ett önskat resultat manipuleras ungdomen till, av socialarbetaren, önskat beteende. I detta skede används humor strategiskt av socialarbetare för att möjliggöra en förändring i ungdomens liv.

Jacobsson et.al. (2013:55ff) utgår från att i stor utsträckning syftar socialt arbete till att möjliggöra någon form av förändring hos klienten. Samtalets strävan mellan professionell och klient är att få en gemensam förståelse. Vidare menar Jacobsson (ibid.) att det som är mest önskvärt är att klienten själv kommer till insikt och först då kan en förändring ske. I de fall som insikten saknas används övertalningsstrategier, där socialarbetaren genom en implicit övertalning vägleder klienten med att ställa övertygande eller uppmuntrande frågor. Utifrån empirin framkom att inom ungdomsvård ligger i organisationens intresse att ungdomar ska uppnå en förändring och därav de strategier som används. En socialarbetare uttrycker att humor kan användas som verktyg på följande sätt:

Humorn kan också användas som ett verktyg i ungdomsgruppen, den kan minska eskalering i hotfulla situationer, kan reglera, balansera maktförhållandena på avdelningen, i ungdomsgruppen och lyfta ungdomen som ligger lågt i hierarkin.

Makt kan reproduceras mellan ungdomarna och den som kränker känner sig överlägsen en annan person. För att visa överlägsenhet (*överbägenhetsteorin*) räckte det att markera andras svagheter och nedvärdera den andre genom ett hånande skratt (Olsson et.al. 2003:25). I citatet nedan reflekterar socialarbetare och ger ett exempel,

den som kränker kan försvara sitt beteende genom att säga, det var inte meningen, jag skojar bara, då blir humorn skadlig. [...] du har rätt att säga vad du vill så länge din frihet inte inskränker och skadar någon annan.

Olsson et.al. (2003:150) hävdar att humor kan vara kränkande eller likgiltig, den kan vara ett sätt att visa makt mot en medmänniska och förklaring blir "Har du ingen humor?" Den som är utsatt för kränkning hamnar i underläge och får svårt att försvara sig. Vidare skriver Olsson et.al. (2003:165) att i ärlighetens och humors namn sker många kränkningar. Majoriteten av socialarbetare är medvetna om det fenomenet samt om deras ansvar gentemot ungdomarna. I språket förmedlas fördomar och där är det viktigt att veta var gränsen går för vad som är tillåtet respektive förbjudet att skämta om (Olsson et.al. 2003: 63-65).

Två socialarbetare uttrycker och beskriver att de använder humorn som ett medvetet verktyg. Genom att personalen skojar med varandra framför ungdomarna utgör de en förebild och i vissa fall kan ungdomarna se på sig själva ur en ny synvinkel. Personal skojar med varandra för att bjuda in ungdomar i samtal och interaktion. Vuxnas förhållningssätt kan ge nya insikter

och möjligtvis bidra till en mer positiv självbild hos ungdomarna. Den kan utjämna obalans i maktförhållande. Mead (1976:114) menar att individens *jag* uppkommer genom att individen speglar andras beteenden. Förhoppningen är att ingen av ungdomarna ska behöva bli aggressiv, känna sig kränkt eller ovän med andra trots att personen blir föremål för skämt och skoj. Två socialarbetare säger också att det är deras uppgift att reglera humoranvändningen och föregå med gott exempel, hitta balansen i gruppen, skoja lika med alla för att ingen ska känna sig utanför, genom att sätta tydliga ramar och gränser för humor. Revstedt, (2009:124) menar att i syfte att bibehålla en behandlingsrelation måste socialarbetaren sätta gränser i behandlingsarbetet. Mak, Liu och Deneen (2012) menar att resultaten i fallstudien tyder på att humor kan vara en indikator och ge nykomlingen en fingervisning om vad som är lämpligt eller olämpligt beteende på den nya arbetsplatsen. En socialarbetare säger följande: "Ungdomarna är här utifrån en anledning, det gäller att hitta en balans i allt som sker här."

Vid påfrestningar tenderar människan att fokusera på det som är svårt. Humor kan då bidra till öppenhet, skapa bättre kontakt med andra och öppna upp för det som är svårt (Eide & Eide, 2006:238). Jacobsson et.al. (2013:61) skriver att skratt kan lätta upp den spända stämningen samt minska distansen mellan socialarbetare och klient. Socialarbetare menar att humor i vardagssituationer används för att underlätta vardagen, få tiden att gå snabbare, få mindre utrymme för mörka tankar samt dämpa stress och ångest. När humor används effektivt kan den skapa förutsättningar för ungdomars ökade engagemang, skapa bättre kontakt mellan socialarbetare och ungdom och öka ungdomarnas vilja att göra positiva livsval (Bertolino 2015:138-139).

5.2.3 Humor vid kris

De flesta ungdomar som befinner sig i ungdomsvård är ofta i kris, speciellt under första delen av placeringstiden. Bertolino (2015:138-139) hävdar att dessa ungdomar genom humor kan triggas till positiva känslotillstånd och därmed lättare komma ur negativa tankemönster. I nedanstående citat reflekterar två socialarbetare om humor och kris:

Humor skapar närhet och leder till att positiv relation bildas snabbare [...] tidsmässigt alltså. Den är särskilt viktigt för våra ungdomar, samtliga är i kris och befinner sig i en onaturlig situation.

Humor är en sorts relation, komiker brukar ha en relation med publiken för att nå

dom annars faller deras akt. Humor bygger på att kunna läsa av andra människor, man måste veta vad som funkar beroende på andras reaktioner. All interaktion med andra människor handlar om att läsa av andra, annars funkar inte kommunikationen.

Socialstyrelsen (2008:34) hävdar att personer som är i någon typ av kris är hjälpta av att fokusera på positiva känslor, humor, glädje och tillfredsställelse samt öka aktiviteter som genererar sådana positiva känslor. Humor beskrivs ibland som försvars- flyktmekanism eller som copingstrategi, för att hantera stressfyllda situationer (Eide & Eide, 2006:235).

En socialarbetare uttrycker det på följande vis:

Min åsikt är att humor inte har någon avgörande funktion i arbetet med våra ungdomar, den kan användas i vardagssituationer men inte av mig. Riskerna med humor är att andra kan utsättas för oönskade situationer eller traumatiska minnen. Det är ofta ungdomar i svår kris vi har hos oss och det är mycket lätt att kränka någon. [...] det jag kan se som positivt är att humor i vissa situationer kan vara till hjälp i vardagssituationer, men i terapisisituationer är det mycket vanskligt.

Jag kommunicerar inte humor med ungdomar i akuta krissituationer och med de som har kognitiva svårigheter. (*ur intervju med socialarbetare.*)

Intervjupersonerna uttrycker här den paradoxala distinktionen i gränslandet då humor bör användas eller inte, vikten av att skilja mellan krissituationer och akuta krissituationer, även ungdomars kognitiva förmågor bör tas i beaktande. Vidare menar *oförenlighetsteorin* (Olsson et.al. 2003:25-26) att humorn kan underlätta hantering av svåra situationer genom att individen vidgar sitt perspektiv och distanserar sig från problem och svårigheter. Vi har full förståelse för distinktionen och det bör ingå i socialarbetares professionalitet att kunna identifiera dessa krissituationer.

5.2.4 Empati

“När jag brister i min medkänsla då tappar jag dem” med det menar socialarbetaren att empati, etik och fingertoppskänsla är viktiga komponenter i det sociala arbetet. För detta krävs reflektion som bygger på en erfarenhetsmässig reflektionsprocess över mottagarens reaktioner på ett skämt (Olsson et.al. 2003:79). Några socialarbetare anser att dessa komponenter är viktiga och nödvändiga i den mänskliga relationen. Om socialarbetaren brister i medkänsla riskerar relationen lida skada vidare säger en annan socialarbetare att: “Etik och empati är viktiga beståndsdelar i det sociala arbetet, liksom humorn [...]” Revstedt

(2009:91,94) skriver för att en behandlingsrelation ska kunna skapas behöver det finnas en någorlunda jämställd relation mellan socialarbetare och klient. Socialarbetaren bör möta klienten som en medmänniska utan att gömma sig bakom sin yrkesroll. En socialarbetare berättar i nedanstående citat att:

Avsaknad av fingertoppskänsla är en av anledningarna till att humor kan ha negativa konsekvenser i vardagssituationer och etiska problem kan uppstå om humor används tanklöst och ansvarslost.

Socialarbetarens förmåga att skapa relation till klienten är av avgörande betydelse för behandlingsarbetet. Relation förutsätter kommunikation och förmåga att leva sig in i klientens liv (Eide & Eide, 2006:108). Det asymmetriska förhållandet mellan professionell och klient existerar alltid, men maktaspekterna reduceras genom att socialarbetare kritiskt reflekterar över maktrelationer (Mattsson, 2010:10-11). Maktspråk kännetecknas av en monolog och envägskommunikation. För att den professionella ska motverka detta krävs en kommunikationsprocess som omfattar både ett budskap och en relation mellan mottagare och sändare samt en dialog som är av stor vikt (Olsson et.al. 2003:63). Våra intervjupersoner är väl medvetna om sin makt och att deras professionalitet ger dem mer ansvar i mötet med ungdomarna, speciellt då ungdomarna är i beroendeställning. En socialarbetare uttrycker att humor är svår att ta på och säger i intervjun att:

All form av kommunikation innehåller någon form av makt, om man använder den för att trycka ner någon, om det är sarkasm eller saklighet men målet är att få dig att känna dig mindre värd, är negativ, men humorn är svår att ta på för man kan säga jag skojar bara.

Så länge någon bemöter det som sägs, så kan man med en bra diskussion, även om det är med det som är dålig humor eller det som är skadlig humor, rätta till situationen. Vi gör det svåraste som finns, att kommunicera med människor. (ur intervju med socialarbetare.)

Eide & Eide (2006:238) menar att *sarkasm*, spydiga och hånfulla kommentarer kan upplevas som lustiga men har ett aggressivt innehåll som gör dem direkt olämpliga i kommunikation med klienter vilket vår intervjuperson bekräftar.

5.3 Humor socialarbetare emellan

När vi undersöker socialarbetarens syn på att använda humor i socialt arbete, lyfts en del argumentation kring humoranvändning personal emellan. Vi fick en uppfattning att humor mellan socialarbetare är en viktig beståndsdel och kan påverka relationen till ungdomarna. Därav kommer vi redogöra för det här nedan.

En socialarbetare uttrycker att:

Jag använder humor i kontakt med mina kollegor i stor utsträckning, den är en viktig del i arbetet i stort och det gör det hela lättare, det blir lite skämtsamt i miljön och tiden går fortare.

Det ovannämnda citatet går i linje med tidigare forskning där Mesmer-Magnus & Glew (2012: 168) skriver att humor kan hjälpa arbetstagare att hantera svåra situationer, släppa spänningar samt att humor bidrar till starkare grupsammanhållning.

En annan socialarbetare berättar under intervjun att:

Kollegor jobbar tretton timmars pass, om inte kollegorna emellan eller vi emellan använder humor ibland, så det är ju jättetungt jobb, så det är väldigt viktigt att kunna lätta upp det lite.

Några socialarbetare anser att humor mellan personal är en nödvändig faktor som underlättar det tunga arbetet, skapar ett vårdande klimat och gör att personalen orkar igenom dagen. I socialt arbete krävs engagemang och en positiv känsla för klienten. Precis som i motivationsarbetet krävs också en balans i arbetsgruppen för att socialarbetaren inte ska bli utbränd (Revstedt, 2009:10). För att uppnå detta förstår vi att det krävs en lättsam arbetsmiljö där socialarbetaren kan skoja med sina kollegor. Relaterat till lättnadsteorin där Freud menar att humor används som en ventil till undertryckt energi och har en stressreducerande effekt (Olsson et.al. 2003:26). Humorn hjälper också socialarbetaren att klara kraven i arbetet menar Minden (2003:1). För socialarbetare som ofta exponeras för stora emotionella spänningar kan svart humor bli ett sätt att avreagera sig och därmed lätta på spänningar (Eide & Eide 2006:236).

En annan socialarbetare berättar utifrån sin yrkesroll:

Jag går in och styr upp dagen, jag går in väldigt detaljerat bestämmer vem som gör vad. Där kan jag inte sitta och inte ha humor, där måste jag sitta och vara lättsam av mig annars kan det lätt misstolkas. Här kommer ledaren men jag är en kollega och i

det försöker jag ha glimten i ögat.

Mesmer-Magnus och Glew (2012:169) menar att humoranvändning inte helt motverkar stressiga situationer men den ger en balans eller stabiliserande effekt. Vidare skriver de att humor ökar öppenheten för konstruktiv feedback samt verkar indikera att det finns ett samband mellan humor och högre produktivitet i arbetslag. Mak, Liu och Deneen (2012) menar att humor kan användas som en reglerings och coping mekanism i arbetsplatsens och arbetsgruppens socialiseringsprocess. Författarna menar också att det mellanmänniska förmedlandet av information i vissa lägen kan för mottagaren vara känsligt på ett personligt plan och informationen kan i vissa fall vara svårtillgänglig utan humor. Axelson och Thylefors (2005:192) menar att en välfungerande arbetsgrupp betecknas som en *mogen grupp* och den kännetecknas i sin tur av humor. Alla socialarbetare oavsett deras yrkesroll nämnde att de trivs i en avslappnad miljö där humor och skoj förekommer. Empirin talar för att bevara en lättsam arbetsmiljö använder sig socialarbetaren av humor personal emellan i stor utsträckning, inte enbart vid exempelvis utdelning av arbetsuppgifterna.

Den gemensamma upplevelsen hos socialarbetare som vi också har fångat genom intervjuerna, visar att vissa socialarbetare har humor som en del av deras personlighet och kan skoja både med kollegor och ungdomar, medan andra väljer att begränsa humoranvändningen till att endast användas i arbetsgruppen. Kopplat till utvecklingsteorin är humor livsnödvändigt och avgörande för människans överlevnad. Personer som har utvecklat humorförmågor kan hitta det komiska i svåra situationer samt distansera sig från verkligheten (Jordan, 2015:21). Även om socialarbetare upplever att de långa arbetspassen är påfrestande kan humoranvändning lätta upp stämningen samt gör att dagen kan kännas kortare.

En socialarbetare anser att humor ska användas på ett försiktigt sätt oavsett om den används spontant eller medvetet. Används humorn fel och kränkande där personalen inte kan lösa det sinsemellan lyfts frågan upp till en organisatorisk nivå. Det ska inte finnas ett subklimat i arbetsgruppen där det undviks att prata om humor, där exempelvis humorn blir ett känsligt ämne. Vidare säger intervjupersonen att "negativa mönster måste diskuteras för att det inte ska bli en negativ spiral som spiller över på ungdomar", *ur intervju med socialarbetare*. För att motverka humorns splittrande och destruktiva potential menar Minden (2003:1) att humor

kritiskt ska granskas av samtliga medlemmar i en grupp där alla ska kunna komma till tals. Granskningen bör följas av en diskussion och en återkoppling från samtliga deltagare i gruppen. Gruppdynamiken är av stor vikt, där det som kännetecknar det friska i samspelet är att personalen använder sig av återkoppling. Tidigare forskning bekräftar vår empiri att gruppen ska kunna diskutera och undvika subklimat, det omfattar humor och all annan interaktion.

Vid frågan om vad personalen tycker när de ser andra kolleger skoja med ungdomarna berättar några socialarbetare att detta visar på ett friskhetstecken, vilket i sin tur skapar en trygghetskänsla. Vid användandet av humor kan det uppstå situationer när humorn slår fel och i sådana fall poängterar socialarbetare vikten av att säga förlåt och att det inte var meningen. Skulle socialarbetare inte känna av det och en annan socialarbetare lägger märke till detta, diskuteras skämtet mellan dessa två. En socialarbetare menar att det alltid är känsligt att tillrättavisa en kollega och för att kunna göra det bör det ske med stor försiktighet. En annan nämnde att när humorn används på fel sätt och det blir svårt att prata om det på individnivå, lyfts frågan upp på ett personalmöte, för att belysa sådana situationer som kan visa på implicit, negativ maktutövning. Foucault hävdar att makt är ett dynamiskt fenomen som alltid är närvarande i människors interaktion (Lindgren, 2010:255). Då det inte finns universallösningar som fungerar på alla individer i en grupp är det av vikt att socialarbetare delar med sig av sina erfarenheter och tankar, får igång ett kreativt förhållningssätt och reflektion i arbetet. Lärprocessen i en arbetsgrupp sker i gränlandet mellan förberedelse och reflektion (Bertolino, 2015:138-139). Det som också är viktigt i sammanhanget är att socialarbetaren lär ut sitt beteende till ungdomen även när en vuxen som besitter makt gör fel kan denne också be om förlåtelse

6. Avslutande diskussion

Syftet med vår uppsats var att undersöka vilka perspektiv på humor socialarbetare har inom ungdomsvård. Det som var kärnan i vår frågeställning var socialarbetares syn på användandet av humor, dess potential och hinder, samt huruvida vissa mönster reproduceras. Vi har extensivt inkluderat *makt* i teoridelen, enligt intervjupersonerna diskuteras och

uppmärksammas makt i socialt arbete i hög grad. Vi har därför vävt in maktaspekten genomgående i arbetet. Här nedan diskuterar vi resultaten i studien och vad vi anser vara våra viktigaste fynd i undersökningen om *humor i ungdomsvård*. Det teoretiska ramverket går inte att applicera på alla resultat, studien är begränsad och vi kan inte med säkerhet dra några säkra slutsatser om humoranvändning i socialt arbete, vilket gör att vi presenterar resultaten utifrån frågeställningarna i stället för att endast använda begrepp från teorier. Fynd som vi anser besvarar syftet och frågeställningarna och kan sammanfattas på följande sätt:

Hur ser socialarbetare på användandet av humor i sitt vardagliga arbete?

Det vi kom fram till är att humor är en viktig komponent i socialt arbete. Socialarbetarnas övertygelse är att humor bäst används i vardagen med fingertoppskänsla utifrån hänsyn till både individ och situation. Humor kräver empatiska förutsättningar, den är ett sätt att komma närmare varandra om den används medvetet och med försiktighet då relation ännu inte skapats, *makt* och *relation* är viktigt att ta hänsyn till i dessa situationer. Humor är ett verktyg som används i interaktion med såväl ungdomar som kollegor. I empirin framkommer att socialarbetare anser att humor är något som används med försiktighet i terapisisituationer, eller inte används alls om tveksamhet råder.

Vad anser socialarbetare att humor har för eventuell potential och eventuella hinder i en relationskapandeprocess?

Socialarbetare menar att humor kan användas i positiv liksom i negativ mening. Humorn kan vara lämplig eller olämplig beroende på situation, kontext och typ av humor som används. Humor kan medvetet användas som ett respektfullt verktyg i det sociala arbetets vardag. Den kan bland annat underlätta skapandet av *relationer* genom att, utifrån maktaspekter, skapa ett mer jämlikt plan. Ju starkare *relation* desto högre grad av humor kan lämpligen användas. Humor kan skapa harmoni och bättre kontakt mellan individer, humor kan i viss mån skapa avstånd till svåra situationer. Om humorn används fel och i syfte att endast tillfredsställa socialarbetarens behov kan humorn verka negativt i vardagen. Exempel på felaktig användning kan vara *skadeglädje*, *hånande*, *ironi* och överdriven *retsamhet*.

Hur bedömer socialarbetare humoranvändning i kontakt med ungdomarna?

Vi kan endast tentativt besvara denna fråga. Vi kan utifrån intervjupersonernas svar utläsa att stor försiktighet rekommenderas avseende skämt om exempelvis sexualitet, kön, funktionshinder. Humor kan reproducera maktstrukturer och stereotyper men även bidra till att positiva mönster reproduceras genom en socialiseringsprocess från en individ till en annan eller från en grupp till en annan. Med det vill vi säga att socialarbetare kan använda humor som ett stressreducerande medel inom arbetsgruppen och därigenom sprida en positiv känsla i hela arbetsmiljön.

Sammanfattningsvis avseende resultatets betydelse i studien går det väl i linje med tidigare forskning, alltså att socialarbetare generellt upplever att humor kombinerad med etik och empati är viktiga verktyg i socialarbetarens verktygslåda. Humor är en personlig egenskap samt en individuell färdighet. Den måste förbli spontan och situationsbunden, respektfull, empatiskt balanserad och fri från nedvärderingar. Samtidigt är humor en individuell färdighet som inte kan användas av alla. Det är inte fördelaktigt om humor används på ett hånfullt, sarkastiskt sätt eller med skadeglädje. Det antyds att humor kan användas i högre grad när det finns en etablerad relation mellan två individer, humor kan också bidra till att relation skapas. Motsägelse är genomgående ett fragment i beskrivningen av humor, försöken att definiera och fånga humorns essens färgas därmed av konstant spänning och en polaritet mellan humoranvändningens fördelar och nackdelar. Motsägelse omfattar följaktligen även humorns användning i vardags- och i terapisituationer.

Vår slutsats är att humor används och att den fortsättningsvis troligen kommer att användas. Det mest utmärkande är att humorn i för hög grad hamnat i bakgrunden i ungdomsvård, många socialarbetare är osäkra om humoranvändning. Vi har genomgående förstått att humor under rätt förutsättningar är ett viktigt verktyg som förtjänar en mer framträdande plats i ungdomsvård. Humor kanske kan jämföras med andra verktyg som socialarbetaren har i sin verktygslåda, diskuteras och utvärderas av samtliga den berör, socialarbetare, ungdomar och ledning. Genom en öppen diskussion och kommunikation kan humorns destruktiva potential motverkas. Humorn kanske inte används bäst i terapisituationer, åtminstone kan användningen möjligtvis begränsas och användas med eftertanke. De socialarbetare vi intervjuat menar att humor fungerar bra för vissa socialarbetare och fungerar sämre för andra.

Vi vill även påpeka att det är viktigt att ödmjukt formulera och kommunicera sina åsikter om andras humoranvändning, vare sig man är för, emot eller har åsikter om i vilken form humor skall användas.

Någonting som skulle vara önskvärt skulle möjligtvis vara deltagande observation och genom beteendeobservation fånga humorns användning och därigenom få ett större helhetsperspektiv.

6.1 Reflektion om forskningsprocessen

Vi har sökt litteratur med fokus på hur humor presenteras i tidigare forskning och i teori, utefter vårt syfte och frågeställningar. Vi har hittat mycket material avseende kringliggande områden, exempelvis hälso- sjukvård. Humorforskningen inom hälso- sjukvård har dock sitt fokus på interaktion mellan exempelvis sjuksköterska -patient och i ett hälsofrämjande kontext bestående av positiva fysiologiska reaktioner på skratt och skrattets hälsofrämjande effekter. Vi ansåg att den typ av forskning är relevant utifrån att både patient och klient är i en viss mån i beroendeställning, där olika omständigheter har vävts samman och påverkat deras vardag och humorns användning har gynnat dem på snarlika sätt. Tidigare forskning om humor i socialt arbete förekommer inte i någon större omfattning och humor i ungdomsvård förekommer inte alls vad vi kunnat hitta.

Vi menar att humor kan användas i syfte att underlätta vardagen. Humor kan fungera som ett verktyg, för socialarbetaren att kunna hantera den tunga och påfrestande vardagen i det sociala arbetet. Humor kan också fungera som ett verktyg som underlättar vardagen för ungdomarna, som ett sätt att distrahera ungdomen och erbjuda lättsamma alternativ till tunga, mörka tankar och negativt tänkande. Humorns fördelar går förlorade om den används för att trycka ner en annan individ, som ett maktmedel eller som ett sätt för socialarbetaren att lasta av spänningar på sina kolleger eller ungdomar. Humor kan moduleras utefter den kontext som individerna befinner sig i vid en viss tid och situation, respektfullt och med timing. Även socialarbetarens förmåga och den upparbetade relationens styrka kan med fördel tas i beaktande. Humor kan, enligt vårt förmenande, organisatoriskt ses som ett verktyg i socialarbetarens verktygslåda. Dess form och användning kan med fördel diskuteras öppet och prestigelöst i liknande kontext som empati, etik och ett gott bemötande diskuteras i socialt

arbete. Empati och etik diskuteras återkommande på arbetsplatser samt på socionomutbildningen. Empati och etik är i likhet med humor inga påtagliga ämnesområden som går att fånga med lätthet. Humor diskuteras inte alls i samma omfattning, vi kan se att humor hamnat i bakgrunden, vilket också bekräftas av vår studie.

Vi vill synliggöra avsaknaden av ämnet i den tidigare forskningen som har visat att humor i ungdomsvård inte är särskilt utforskat. Här skulle ett viktigt bidrag kunna vara att undersöka humor ur olika perspektiv, socialarbetare, klient och organisation. Genom att täcka denna kunskapslucka skulle humorn, och dess användning möjligtvis kunna synliggöras. Få en mer framträdande roll och därigenom möjligtvis bli föremål för professionell diskussion och strukturerad utvärdering i ungdomsvård eller i allt socialt arbete.

Avslutningsvis vill vi betona att det som gör oss mänskliga inte minst är alla våra känslor och att humorn är lika basal som exempelvis glädje, rädsla, ilska och sorg. Vi är av åsikten att socialarbetare aldrig kan bli betraktade som genuina människor i sitt fulla spektrum om humorn alltid utesluts. Således är humorn lika viktig som exempelvis empati, men likt empati passar inte humor i varje situation. I behandlingsarbete måste känslouttryck alltid användas under ansvar. Vi avslutar med ett av våra intervjupersoners tänkvärda citat:

Ser inget negativt med humor om det används rätt. Vilket i sig kräver en fingertoppskänsla, en viss förmåga att sätta sig in i en annan människas situation. Kan man inte det som personal är frågan om man ska jobba med människor överhuvudtaget. *ur intervju med socialarbetare.*

7. Referenslista

Akademikerförbundet SSR. *Etik i socialt arbete - etisk kod för socialarbetare*. Rapport 1:2015.

Axelson, Lenéer, Barbro, Thylefors, Ingela (2005) *Arbetsgruppens psykologi*. Natur och Kultur, Stockholm.

Blennerger, Erik (2013) *Bemötandets Etik*, Studentlitteratur AB, Lund.

Bryman, Alan (2013) *Samhällsvetenskapliga metoder*, Liber AB, Stockholm.

Börjesson, Mats, Rehn, Alf (2009) *Makt*, Liber AB, Malmö.

David, Matthew & Sutton, Carole D. (2016) *Samhällsvetenskaplig metod*. Studentlitteratur AB, Lund.

Eide, Tom, Eide, Hilde (2006) *Kommunikation i Praktiken, relationer, samspel och etik inom socialt arbete, vård och omsorg*, Liber AB, Malmö.

Harrison, Dick (2002) *Humor- Hundra år av skämtsamhet. Grönköpings veckobladets jubileumsbok*. Stockholm: Ordfront Förlag AB

Heidegren, Carl-Göran (2009) *Erkännande*. Liber AB, Malmö.

Jacobsson, Katarina, Thelander, Joakim, Wästerfors, David (2013) *Sociologi för socionomer, en stående inbjudan*. Prepress Team Media Sweden AB, Falkenberg.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur AB, Lund.

Lindgren, Sven-Åke (2010) Michael Foucault. I Andersen, Heine & Kaspersen, Lars bo (Red.) *Klassisk och modern samhällsteori*. Studentlitteratur AB, Lund.

Lundström, Tommy och Sunesson, Sune (2009) Socialt arbete utförs i organisationer. I Meeuwisse, Anna, Sunesson Sune och Swärd Hans (Red.). *Socialt arbete. En grundbok*. Natur och Kultur, Stockholm.

Mead, Herbert, George (1976) *Medvetandet jaget och samhället, från socialbehavioristisk ståndpunkt*. Argos Förlag AB.

Mattsson, Tina (2010) *Intersektionalitet i socialt arbete, teori, reflektion och praxis*. Gleerups Utbildning AB, Malmö.

Olsson, Henny, Backe, Harriet, och Sörensen, Stefan (2003) *Humorologi: Vetenskapliga perspektiv på humor och skratt*. Stockholm: Liber.

Rennstam, Jens och Wästerfors, David (2016) *Från stoff till studie. Om analysarbete i*

kvalitativ forskning. Studentlitteratur AB, Lund.

Skau, Greta Marie (2015) *Mellan makt och hjälp. Om det flertydiga förhållandet mellan klient och hjälpare*. Liber AB Stockholm Uppl 3.

Studiehandledning VT 2018, *Vetenskapligt självständigt arbete, på kandidatnivå*. Göteborgs Universitet, institutionen för socialt arbete, socionomprogrammet.

Svensson, Kerstin, Johnsson, Eva och Laanemets, Leili (2010) *Handlingsutrymme. Utmaningar i socialt arbete*. Natur & Kultur, Stockholm.

Svensk Ordbok (2009) *Svensk ordbok*. Utgiven av Svenska Akademien. Norstedts förlag.

Elektroniska källor

Bengtsson, Charlotte och Cecilia Larsson (2016) *Distriktssköterskors erfarenhet av att använda humor i hemsjukvård. "Det här jobbet är så roligt... man bygger ju upp en relation.."* Magisteruppsats i Vårdvetenskap vid akademien för vård, arbetsliv och välfärd. Högskolan i Borås. Hämtad 2018-03-24.

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1067386/FULLTEXT01.pdf>

Bernie Chun Nam Mak, Yiqi Liu, Chrisopher Charles Deneen. (2012) *Humor in the workplace: A regulating and coping mechanism in socialization*. Department of English, University of Hong Kong, Hämtad 2018-08-20.

<https://doi.org/10.1177%2F1750481312437445>

Galghumor (u.å.) *Nationalencyklopedin*. hämtad 2018-03-19

<https://www-ne-se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/galghumor>

Jordan, Stephen (2015) *That Joke Isn't Funny Anymore: Humour, Jokes and Their Relationship to Social Work*. Professional doctorate thesis, University of East London. Hämtad 2018-03-26

<http://hdl.handle.net/10552/4591>

Mesmer-Magnus, Jessica, David J. Glew, Chockalingam Viswesvaran (2012) A meta-analysis of positive humor in the workplace. *Journal of Managerial Psychology*, 27 (2): 155-190. Hämtad 2018- 03- 28

<https://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/02683941211199554>

Minden, Pamela, Ph.D. *The Humor Group: More Than a Joke*, R.N. Published online: January 01, 2003, Hämtad 2018-03-14

<https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1176/appi.ps.54.1.106>

Ordlek (u.å.). *Nationalencyklopedin*. Hämtad 2018-03-19

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/ordlek>

Skadeglädje (u.å.) *Nationalencyklopedin*. Hämtad 2018-03-19

<https://www-ne-se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/skadegl%C3%A4dje>

Socialstyrelsen, *Krisstöd vid allvarlig händelse*, Artikelnummer 2008-123-16. Hämtad 2018-03-04.

<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2008/2008-123-16>

Vetenskapsrådet, (2002) *Forskningsetiska principer i humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad 2018-03-19

<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>,

8. Bilagor

Bilaga 1: Intervjuguide

Bakgrund

Vilken utbildningsbakgrund har du?

Vad har du för arbetslivserfarenheter?

Hur gammal är du?

Vilka är dina arbetsuppgifter?

Humor

Vad innebär humor för dig?

Har du lätt att ta till dig humor?

Hur ser du på att använda humor i socialt arbete?

Vilken betydelse har humorn i ditt yrkesroll?

Kan du ge konkreta exempel på när du har använt humor och det kändes bra? Respektive en annan situation som du använt humor och det har blivit fel?

Vad anser du är positivt med humor i arbetet,

1. avseende förändring?
2. avseende makt?
3. avseende relation
4. avseende motivation

Vad anser du är negativt med humor i arbetet,

1. avseende förändring?
2. avseende makt?
3. avseende relation?
4. avseende motivation?

Vad är det som avgör att du använda humor eller inte gör det i ditt vardagliga arbete?

Vad tycker du när du ser andra kollegor skoja med ungdomar?

Om du får bestämma hur humor ska användas på din arbetsplats, hur skulle det se ut?

Avslutning

Vill du tillägga något till intervjun som du anser att vi har missat?

Har du andra funderingar?

Kan vi använda oss av allt som du har sagt?

Kan vi kontakta dig vid behov av komplettering?

Bilaga 2: Informationsbrev

Studie om humor i ungdomsvård

Hej,

Vi är två socionomstudenter som läser socionomprogrammet vid Göteborgs universitet och skriver vår kandidatuppsats under vårterminen 2018.

Genom att ha varit verksamma inom socialt arbete har vi kommit att bli intresserade av temat humor som ett inslag i den dagliga verksamheten. Vårt syfte är att studera hur socialarbetare ser på användandet av humor i arbetet med ungdomar inom ungdomsvård.

För att vi ska kunna genomföra vår studie önskar vi göra intervjuer med socialarbetare inom ungdomsvård. Intervjun uppskattas ta cirka 40 minuter och kommer att äga rum på din arbetsplats eller på en plats där vi tillsammans kommer överens om.

Vi kommer att spela in intervjun och därefter transkribera den. Utifrån etiska aspekter vill vi säkerställa att insamlad data ska aidentifieras, inga namn eller detaljer kommer att förekomma för att inte röja din identitet, du förblir anonym, och dina svar kommer att behandlas konfidentiellt. Uppsatsen kommer dock att vara offentlig och sökbar över internet. Vi kommer att använda oss av den information som du delar med dig endast i studiesyfte. Ditt deltagande är frivilligt och kan avbrytas när som helst utan motivering.

Vid intresse av att delta i studien, ta kontakt med oss!

För att ta del av uppsatsen eller ta del av den information som du själv har lämnat kan vi skicka den till dig via e-post. Om du har frågor är du välkommen att kontakta oss eller vår handledare.

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar

Emilie Abdulahad

Henry Ristevski

gusabdem@student.gu.se

gusrishe@student.gu.se

Tel.nr. XXXX XXXXXX

Tel.nr. XXXX XXXXXX

Kontaktuppgifter handledare:

Hanna Wikström

Docent i socialt arbete

Tel.nr. E-post:

Bilaga 3: Samtyckesblankett

Institutionen för socialt arbete

Samtyckesblankett

Jag samtycker härmed till att medverka i studien och vet vad studiens syfte är. Jag har informerats om mitt deltagande i studien och att deltagandet är frivilligt och att jag när som helst kan avbryta min medverkan utan några som helst negativa följder. De uppgifter som framkommer under intervjun kommer inte att föras vidare och mitt namn kommer inte att presenteras i någon del av arbetet. Uppgifterna kommer att bevaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem. Studenterna har intentionen att platsen, enheten, boendet eller institutionen eller dess geografiska belägenhet där intervjun sker, anonymiseras i alla delar av arbetet. Inget av det insamlade materialet kommer att delas med media eller annan utomstående, allt intervjumaterial kommer att förstöras när arbetet är färdigt.

Ort och datum

Underskrift informant

Underskrift Henry Ristevski

Underskrift Emilie Abdulahad